RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916. Första kammaren. Nr 50.

Onsdagen den 5 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *von Sydow* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 134, angående pensioner till vissa förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 61, till Konungen i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande viss ändring i kungörelsen angående skatt för hundar.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årliga understöd åt postvaktmästaren Karl Herman Lundbäcks änka och barn; samt

nr 27, angående tillfälligt tilläggsarvode åt förste deputeraden i riksgäldskontoret;

jordbruksutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckt motion angående villkoren för åtnjutande av statsbidrag från norrländska avdikningsanslaget och allmänna avdikningsanslaget; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om upptagande av en skattefri maltdryck i spisordningen för flottans värnpliktiga manskap.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den av herrar *von Koch* och *Mannheimer* nästlidne dag väckta och då bordlagda motion, nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om expropriation.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden nr 26 och 27.

Föredrogos och lades till handlingarna jordbruksutskottets sistlidne dag bordlagda memorial:

nr 38, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om försäljning av lägenheten Källstorp från förra militiebostället 1 1/4 mantal nr 2, 3 och 4 Storegården i Nässjö socken av Jönköpings län; samt

nr 39, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ökat statsbidrag till kostnaderna för lantmäteriförrättningar på landet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden nr 40—45 ävensom första kammarens första tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtanden nr 11 och 12.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 1 och 3 innevarande april bordlagda utlåtande nr 6, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet.

På framställning av herr talmannen beslöts, att föreliggande utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis, med iakttagande att punkten 13 behandlades omedelbart efter punkten 8.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna.

Punkten 13.

I punkt 13 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att från och med år 1917 i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie förslagsanslag om högst 24,000 kronor att användas till anlitande vid länsstyrelserna av sakkunniga för att biträda vid utredningar m. m.

Utskottet hade i förevarande punkt på anförda grunder hemställt, att riksdagen måtte från och med år 1917 i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie förslagsanslag å högst 12,000 kronor att, i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen i statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 januari 1916 angivna grunder, användas till anlitande vid länsstyrelserna av sakkunniga för att biträda vid utredningar m. m.

Reservation hade avgivits av herrar *O. Jonsson, C. G. Ekman, J. Nilsson, A. C. Lindblad, A. Pers, G. Odqvist, A. Anderson* och *J. Pålsson,* vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

Herr Jonsson, Olof: Herr talman, mina herrar! Inom den avdelning av statsutskottet, som haft den sjätte huvudtiteln till förberedande behandling, voro vi på grund av de skäl, som av mig och de andra reservanterna anförts, fullkomligt eniga om beslutet i denna fråga. När man sökte att sätta sig in i denna fråga, så överraskades avdelningen först och främst därav, att de av Kungl. Maj:ts befallningshavande avgivna yttrandena företedde en riklig provkarta på alla de ändamål och syften, vartill sakkunniga behövde användas och därmed behovet av medel för ersättning åt dessa sakkunniga. Departementschefen har visserligen sedan sökt begränsa dessa för att på så sätt uppnå betryggande former i fråga om användningen av anslaget, vilket uttryckes på så sätt, att endast då en speciell fackteknisk sakkunskap, som icke kan hos nämnda myndigheter eller tjänstemän förutsättas, är nödig för en utredning eller undersökning, och det icke heller enligt särskilda instruktioner eller författningar kan erhållas biträde av sakkunniga från andra statsinstitutioner, skulle detta anslag få användas. Man har då först att söka göra sig reda för vad uttrycket »fackteknisk sakkunskap» innebär. Månne vi icke kunna säga, att det betyder ungefär det, att om Konungens befallningshavande i en fråga, som rör fackföreningarna, behövde inhämta upplysning av någon ledamot i en dylik, så besitter denne just en sådan fackteknisk sakkunskap, som här åsyftades, eller om man i en fråga, som berör jordbruksnäringen, tillkallar en förståndig bonde eller annan lantbrukare, denne då är speciellt sakkunnig på detta område, och så steg för steg? Jag kan icke ur det nämnda uttrycket utläsa någon begränsning, då det gäller vilka som kunna mot ersättning anlitas såsom sakkunniga, och det är mycket svårt att förstå, huru en dylik begränsning av anslaget i fråga för ersättning åt tillkallade sakkunniga på det ena eller andra området skall vara tänkbar. Jag tror också därför, att det varit mycket klokt av statsutskottet, som har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag med nedsättning av beloppet, att det förbehållit sig öppen rätt att framdeles föreslå de förhöjningar av anslaget, som erfarenheten visar vara påkallade. Jag behöver icke här upptaga tiden med att redogöra för vilka skäl, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande anförts, och vilka delvis finnas återgivna av departementschefen i statsrådsprotokollet, men jag skall i stället anföra exempel ifrån ett yttrande av en Konungens befallningshavande, som enligt min mening varit det mest förståndiga av dem alla. Den Konungens befallningshavande, som jag här åsyftar, säger, att hittills har det icke i hans län någonsin varit i behov av dylika medel för ersättning åt hörda sakkunniga, utan det har gått mycket lätt och ledigt att från en eller annan person få dessa upplysningar och råd utan att de göra några anspråk på ersättning, vartill Konungens befallningshavande skulle anse sig behöva särskilda medel. Men, säger samma Konungens befallningshavande, om däremot upplysningar och undersökningar i rådgivande riktning skola avlämnas skriftligen och det skriftliga utlåtandet sedan kunna användas som en bas, till vilken Kungl. Maj:ts befallningshavande kan hänvisa, då han fattar sina beslut, då förmenar han, att det kan vara

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

på sin plats att ersättning skall utgå för den ökade tidsspillan, som ett dylikt avfattande på papperet kan anses innebära, Ja, mina herrar, detta yttrande, som jag nyss har återgivit, nämligen att det har ansetts gå mycket väl för sig att erhålla upplysningar av sakkunniga samtalsvis, t. ex. genom telefon, och att dessa upplysningar således icke alltid behöva få en offentlig, officiell form, som kan åberopas vid avgörandet av en fråga, detta finner jag vara av högst avgörande vikt vid bedömandet av denna fråga. Jag antager, att Konungens befallningshavande exempelvis skall företaga en undersökning för handläggning av en fråga rörande en flottled, som förut har undersökts av sakkunniga officerare i Väg- och vattenbyggnadskåren med biträde av i flottningspraktiken erfarna godemän. Detta skall ytterligare prövas och avgöras av Konungens befallningshavande, och för ändamålet anser sig exempelvis Konungens befallningshavande behöva tillkalla en sakkunnig för rådplägning. Denne sakkunnige torde då knappast kunna bliva den som ursprungligen varit med om att utreda frågan, utan man får vända sig till en annan, så att opartiskheten skall vara fullkomligt tryggad. Det skulle kanske bliva ganska egendomliga interiörer, om på det sättet två män i offentlig ställning med sina yttranden skulle framkalla en dualism, i det deras yttranden i viktiga avseenden kunde gå stick i stäv emot varandra. Så skulle man vidare kunna fråga sig, hur det skall bliva, om icke ett sådant råd stannar hos Konungens befallningshavande, utan den ena parten besvärar sig hos vederbörande centrala myndighet. Det vore på sin plats, att även denna centrala myndighet skulle ha till sitt förfogande en sakkunnig, så att icke Konungens befallningshavande skulle vara överlägsen i sitt sätt att behandla saken gent emot den högre myndigheten. Sådana där konstigheter kan man vänta sig av ett beviljande av detta anslag. Men varför icke i stället för att genom ett anslag av penningar genomföra denna förändring beträffande kompetensen hos denna myndighet, Kungl. Maj:ts befallningshavande, företaga ändringar i de instruktioner eller författningar, som nu anses kunna hindra ett hörande av vissa sakkunskaper, där detta behöves? Det vore den riktiga vägen, som vi reservanter icke vilja klandra eller anse betänklig, men att som här föreslagits förycka sättet för avgörande av frågor hos denna myndighet kan jag icke finna lämpligt.

Det är på dessa grunder som jag anhåller om bifall till den avgivna reservationen med avslag å utskottets hemställan i denna punkt.

Herr statsrådet von Sydow: Herr talman, mina herrar! Jag kan till en början icke underlåta att nämna, att jag kände mig tämligen överraskad, när jag fick höra att man inom utskottsavdelningen hyste betänkligheter mot det här föreliggande förslaget i och för sig och icke blott mot det föreslagna beloppets storlek. För mig syntes det, att saken låg fullständigt klar, och det kan ju hända, att just denna känsla av förslagets egen styrka gjorde, att motiveringen i statsrådsprotokollet blev något knapp-

händig och icke verkade så övertygande på utskottsledamöterna, som hade varit önskligt.

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

För den, som haft en personlig erfarenhet av länsstyrelsernas arbete, är emellertid som nämnt saken fullständigt klar. Det framstår som ett mycket stort behov, jag skulle vilja säga såsom en tvingande nödvändighet för länsstyrelserna att hava till sitt förfogande något belopp, som kan användas utan tyngande former för verkställande av särskilda utredningar.

Det är icke för någon i denna kammare obekant, vilken omfattande ämbetsverksamhet, som åligger länsstyrelserna. Den är av mycket mångskiftande art och ingriper snart sagt i alla livets och förvaltningens områden. Alltjämt utsträckas deras åligganden till nya verksamhetsgrenar, icke minst sådana, där det kräves verkligt sakkunniga utredningar.

Under nuvarande förhållanden måste länsstyrelserna i allmänhet bilda sig sitt omdöme på det föreliggande skriftliga materialet; man inhämtar yttranden från länsstyrelserna underställda tjänstemän, länsmän och kronofogdar, möjligen från kommunala myndigheter och i enstaka fall erhåller man utredning genom lokala statsorgan, som verkligen hava skyldighet att utan ersättning stå till Kungl. Maj:ts förfogande, exempelvis förste provinsialläkaren eller provinsialläkare. Man läser papperen vid skrivbordet, gör möjligen ett personligt besök på den plats det gäller och skriver sedan sitt yttrande eller utlåtande. Men om länsstyrelsen, som ofta nog sker, finner det vara nödigt att göra en kompletterande undersökning, till vilken dess egna tjänstemän sakna formell eller reell kompetens, eller att kontrollera en undersökning, som verkställts av någon sakkunnig på begäran av en intresserad part, då saknar man medel härtill. Nu kan det sägas, att det alltid finnes den utvägen att skriva till Kungl. Maj:t med begäran att få medel till förfogande. I regel är det dock fråga om obetydliga belopp, kanske några tiotal kronor, och givetvis drar man sig för att besvära Kungl. Maj:t för dessa småsaker, som ofta sätta hela remissapparaten i gång med allt åtföljande mångskriveri. Oftast avstår man därför från att verkställa en i och för sig nödig och nyttig undersökning, eller också söker man på ett eller annat sätt skaffa medel till sitt förfogande. Det framgår av länsstyrelsernas yttranden i ärendet, att hushållningssällskapens förvaltningsutskott ibland stått till tjänst, och att i andra fall t. o. m. landstingens förvaltningsutskott skaffat medel ur tingens kassor. Också kan det hända, att Konungens befallningshavande förmått en saktekniker att utan ersättning stå till förfogande. I andra fall söker man åstadkomma det nödvändiga beloppet genom enskild offervillighet, och det har hänt att landshövdingen eller vederbörande avdelningschef betalat undersökningen ur sin egen kassa. Att detta är otillfredsställande och olämpligt, därom kan väl knappast mer än en mening råda, och det erkännes också av reservanterna.

Nu säga reservanterna, och det har ytterligare understrukits

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

av den föregående ärade talaren, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke befallningshavandena borde i större utsträckning än för närvarande synes ske hänvända sig till sakkunniga statsorgan. Detta påstående är framfört med en viss tvekan, och av herr Olof Jonsson vändes det sedan därhän, att man borde genomföra ändringar i gällande instruktioner för att på så sätt göra det möjligt att åstadkomma dessa utredningar genom andra statsorgan. Gentemot detta påstående vill jag emellertid nämna, att det i alla händelser, såsom förhållandena nu ligga, torde vara nödvändigt att för en sådan utredning göra särskild framställning till vederbörande centrala verk, som oftast säkerligen i sin tur måste vända sig till Kungl. Maj:t. För övrigt synes det väl vara mindre lämpligt, åtminstone i de flesta fall, att ordna saken så, att en tjänsteman i ett centralt ämbetsverk, exempelvis en arkitekt i överintendentsämbetet, får resa från Stockholm till vederbörande plats. Först och främst blir det mycket dyrbarare, och vidare tror jag, att man mången gång skulle vara lika betjänt med att anlita en mindre kvalificerad sakkunnig, som däremot har kännedom om de lokala förhållandena, exempelvis en stadsbyggmästare eller enskild arkitekt eller varför icke en vanlig bondbyggmästare.

Nu har den föregående ärade talaren sökt med exempel belysa, att här icke skulle föreligga något verkligt behov. Jag skall tillåta mig att gå en annan väg och söka för kammaren lämna några belysande exempel på de behov, som föreligga. Det är t. ex. fråga om bildande av ett municipalsamhälle. Ofta nog äro ortsinnevånarna i ett sådant fall ointresserade, snarast motståndare och vägra att låta upprätta en karta. Detta kan icke åläggas dem, och då är det givet, att Kungl. Maj:ts befallningshavande måste ha medel för att kunna åstadkomma denna karta. Det kan vara fråga om en underställd stadsplan, där Konungens befallningshavande är tveksam, om förslaget i en eller annan del är lämpligt. Särskilt kan detta vara fallet, då det är fråga om fastställande av stadsplaner på landsbygden, där en större sammanträngd befolkning kan väntas uppväxa. I sådana fall ha ofta stadsplaner uppgjorts på förhand av en mindre sakkunnig person på begäran av markägarna. Där föreligger ofta behov att företaga en utredning, och för detta måste man givetvis ha penningar till förfogande. Då det gäller föreläggandenenligt byggnadsstadga faller det av sig självt, att det då och då skulle vara nödvändigt, att Konungens befallningshavande låter företaga en kontrollerande undersökning av sakkunniga för att kunna bedöma förhållandena. En annan grupp av ärenden, som icke sällan förekomma, är frågor om förorening av vatten och luft genom industriella anläggningar. Där är det uppenbart, att Konungens befallningshavande icke *kan* fatta någon ståndpunkt till saken utan att ha en teknisk utredning att stödja sig på. Man skulle kunna komplettera dessa exempel i det oändliga. Jag skall nämna några ytterligare. Vid framdragande av kraft-

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

ledningar har uppstått tvist, om det är lämpligt att framdraga dem på ett visst föreslaget sätt. Så är det frågor om fiskeriärenden, om förbud mot gruvas användande eller frågor om flottled och farled. Den siste ärade talaren vände sig särskilt emot företagande av sådana undersökningar, då det är fråga om en flottled. Det lärer väl dock kunna hända, att en länsstyrelse finner en av förrättningsmannen gjord utredning i en flottledsfråga i ett eller annat avseeende bristfällig eller står tveksam, huruvida en viss föreslagen anordning är lämplig. Då är det givetvis angeläget, att Konungens befallningshavande, innan beslut fattas, låter företaga en ny undersökning och då icke genom den som gjort den första undersökningen, ty han skulle väl i regel komma till samma resultat som förut, utan genom annan sakkunnig person.

Vad särskilt gäller de norrländska länen, känner man ofta nog ett utomordentligt stort behov av att kunna göra dylika undersökningar. Där finnas en hel del grupper av ärenden, som icke så ofta förekomma här nedåt, men där snart sagt äro daglig kost. Jag vill exempelvis nämna ansökningar om ägostyckning på grund av lagen om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning. Där gäller det att avgöra, huruvida ägoslagen — inägojord, skogsmark, odlingsmark — fördelats i lämplig proportion, så att de särskilda ägolotterna verkligen äro tjänliga för jordbruk. Där har i regel utredningen gjorts på uppdrag av den sökande och ofta nog står länsstyrelsen tveksam, huruvida exempelvis det ifrågasatta skogsanslaget är lämpligt tillmätt. I sådana fall vore det ytterst önskligt, om man kunde vända sig till en jägmästare och låta denne företaga en förnyad undersökning. För att detta skall kunna ske, måste man nu sätta igång alla skriverier, varom jag förut har talat.

Vad angår det lämpliga beloppet är det klart, att man kan stå tveksam. Det är omöjligt att säga, huruvida det av mig eller det av utskottet föreslagna är lämpligast avvägt. För min del har jag ingenting emot att det av Kungl. Maj:t begärda anslaget nedsättes till det av utskottet föreslagna.

Om kammaren bifaller utskottets förslag, skulle det betyda ett väsentligt ökat värde åt länsstyrelsernas arbete. Det skulle medföra, att länsstyrelserna kunde grunda sina yttranden och förslag mindre på papper och mera på kännedom om det levande livets faktiska förhållanden. Det är ett förslag, som verkar direkt emot de byråkratiska formerna, och för min del hoppas jag, att kammaren skall bifalla utskottets förslag.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Efter statsrådets nyss hållna anförande vill det synas mig, som all den utredning, som överhuvud taget vid denna fråga kan göras, verkligen är gjord, men då jag under många och långa år har haft ställningen som chef för en länsstyrelse, ber jag dock få yttra mig något i saken.

Den förste ärade talaren, herr Olof Jonsson, ställde sig ju emot

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

denna framställning, jag vågar säga, synnerligen oförstående. Jag vågar även säga, att det nog kan ifrågasättas, om icke den ärade talaren, därest han skaffat sig en särskild speciell sakkunskap i frågan, möjligen skulle ha kommit till en annan åskådning. Jag vill nu icke ett ögonblick ifrågasätta att jag i detta fall kan intaga ställningen som sakkunnig, men jag har dock i det praktiska livet så mycket sysslat med frågor, som ligga inom detta område, att jag borde ha någon liten erfarenhet att bjuda på. Herr statsrådet har här skisserat en hel del fall, varav det framgick, att en befallningshavande för att fullgöra sin allmänna ämbetsplikt utan all fråga har ovärderlig nytta av att få sakkunskap till sitt förfogande, och detta skulle kunna ske på ett för staten ekonomiskt jämförelsevis litet tyngande sätt. Jag skall be att på samma gång som jag helt och hållet instämmer i vad statsrådet således yttrat få nämna, att under min ämbetsmannatid ha även förekommit frågor av ganska stor räckvidd för stat, samhälle och enskilda, där ett sådant anslag skulle ha varit av mycket stor betydelse. Det torde knappast vara för kammarens ledamöter obekant, att ett av de största sjöregleringsförslag, som i vårt land framkommit, gäller en reglering av sjön Siljan. Det är en mycket gammal fråga. Då ett förslag i densamma förelåg till länsstyrelsens begrundande, fann länsstyrelsen efter omprövning, att det särskilt för Siljansbygdens folk borde vara av mycket stort intresse, att förslaget omlades på en annan grund och efter vissa andra linjer. Länsstyrelsen ansåg också, att förslaget även efter en sådan omläggning skulle kunna väsentligen tillgodose de industriella krav, som ställdes på detsamma. Att vid sådant förhållande helt negativt anföra sina skäl mot förslaget och att, sedan det störtats, söka få en ny undersökning till stånd och ett nytt förslag upprättat ansåg befallningshavanden mindre praktiskt och lämpligt. Av sådan anledning och oaktat det mötte stora svårigheter, hopsamlades, särskilt genom välvilja från hushållningssällskapets sida ett ganska avsevärt belopp, varigenom det blev möjligt att låta utföra en ny undersökning. Denna ledde sedermera till ett nytt förslag, som enligt vad jag tror, i närvarande stund till sin grund och sina huvudlinjer vunnit allmänt gillande.

Jag hemställer till envar, huruvida det icke just ur synpunkten av att vinna syftet med ett sådant företag som det nyssnämnda vore synnerligen lämpligt, om länsstyrelsen till sin disposition hade erforderliga medel till en dylik undersökning av rent facklig art, på vilken man kunde uppbygga ett förslag sådant som det jag nyss berörde, vilket, enligt vad jag hoppas, snart skall leda till mycket stora praktiska resultat.

Herr statsrådet har redan omförmält, att ifråga om vatten- och luftföroreningar en sådan utredning, åstadkommen genom teknici, högst betydligt stärker befallningshavandens ställning och underlättar bildandet av en rätt uppfattning i frågan. Jag vill icke trötta kammaren men ber dock att få säga, att på allra sista tiden just i Dalarne förelegat ett sådant förslag, beträffande vilket man haft att övervinna mycket stora svårigheter, innan man äntligen lycka-

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

des genom Kungl. Maj:ts försorg få erforderliga medel till utförande av en dylik undersökning. Det har verkligen varit med mycket ledsamma omständigheter befallningshavanden kämpat för att kunna få fram denna fråga. Om däremot redan vid ärendets anhängiggörande ett anslag som det nu föreslagna stått till förfogande, hade befallningshavanden antagligen för länge sedan kunnat lösa berörda fråga, som är av mycket stor, jag vågar säga vital betydelse för en hel del av Dalälvens stränders bebyggare. Jag skulle kunna fortsätta i det oändliga med att framdraga sådana praktiska exempel på icke blott behovet utan nödvändigheten av det nu begärda anslaget.

Vad anföra då reservanterna å sin sida för att motivera sitt yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts förevarande framställning? För det första erkänna de, att det är för statsmakten mindre lämpligt och till och med mindre fint att gå omkring till hushållningssällskap, landsting eller enskilda och samla ihop de belopp, som erfordras för att sätta länsstyrelsen i tillfälle att fullgöra sin ämbetsplikt. Men vidare hänvisa reservanterna till att Kungl. Maj:ts befallningshavande särskilt bör taga sin tillflykt till de redan befintliga sakkunniga statsorganen. Ja, det är väl alldeles givet, att befallningshavanden gör detta i alla de fall, där sådana statsorgan stå till förfogande, men det är alldeles naturligt, såsom herr statsrådet nämnde, att då frågan gäller en obetydlighet, man icke kan gå den vägen; och då frågan är av större vikt, orsakar ofta en dylik hänvändelse en så oändlig omgång och så oändligt mycket besvär både för länsstyrelsen och för det sakkunniga statsorganet, att man av den anledningen högst ogärna väljer den utvägen, därest den icke, såsom det i statsrådsprotokollet heter, redan är utstakad genom givna bestämmelser och instruktioner. Vad som sagts om statsorganen, gäller i viss mån även Kungl. Maj:t. Och herr statsrådet har redan omförmält, vilka svårigheter i vanliga fall yppa sig, då man väljer den vägen att genom Kungl. Maj:ts försorg få erforderliga medel.

Herr Olof Jonsson nämnde i sitt yttrande, att de olika befallningshavandenas utlåtanden i föreliggande fråga utgjorde ett fullständigt kaleidoskop av olika meningar. Jag vill i det fallet i viss mån giva honom rätt och detta särskilt ifråga om beloppen, vilka växla mellan 300 kronor och 4,000 kronor. Men man får väl också erkänna, att förhållandena äro ofantligt olika inom olika delar av landet och att följaktligen även de olika länsstyrelsernas behov av detta anslag måste ställa sig mycket olika. Detta kan åtminstone förklara mycket av de olika åskådningar, som i detta ärende framkommit. Herr Olof Jonsson framdrog särskilt en länsstyrelse, som efter hans mening för sin uppfattning anfört så starka och vägande skäl, att de liksom vägde upp alla de skäl, som anförts för den motsatta åskådningen. Jag undrar, om icke detta innebar en viss överskattning och om icke detta kunde bero på att ifrågavarande länsstyrelse mera närmade sig de rent negativa synpunkter, som för herr Olof Jonsson voro så väsentligt avgörande.

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

Reservanterna säga vidare, att här icke skulle föreligga något trängande behov och att man därför skulle kunna låta frågan tills vidare anstå. Ja, detta är ju ett skäl, som förekommer synnerligen ofta och som kan användas i nästan vilket ärende som helst; men att det skall åberopas i fråga om detta ärende, är dock något märkvärdigt efter de yttranden, som i ärendet gjorts från rent officiellt och således fullt ansvarsmässigt håll.

I landshövdinginstruktionen heter det, att det åligger landshövdingen att med omsorgsfull uppmärksamhet följa de i orten övliga näringars tillstånd, samt i allt vad på Konungens befallningshavande ankomma kan söka befrämja deras utveckling och vidtaga de åtgärder, som i detta hänseende kunna leda till allmänt och enskilt gagn och förkovran. Det är ju ett mycket stort program redan detta, lagt till allt det andra, som förekommer i nämnda instruktion. Och om då Konungens *samtliga* befallningshavande för att kunna fullgöra denna sin ålagda plikt att arbeta »för allmänt och enskilt gagn och förkovran» finge ett årsanslag av sammanlagt 12,000 kronor att användas, när de i nämnda syfte behövde vidtaga åtgärder för att få den speciella sakkunskapen till sin disposition, så tror jag icke, att svenska riksdagen lämnade en för stor summa. Snarare är jag av den uppfattningen att denna summa är särdeles blygsam, till och med alltför blygsam; och jag skulle helst hava sett, att den summa, som av Kungl. Maj:t föreslagits, bleve av riksdagen beviljad. Jag har emellertid icke någon som helst anledning att tro, att så kommer att ske, men vad jag hoppas och med nästan full förvissning tror, det är, att det nu ifrågasatta beloppet, 12,000 kronor, figurligen talat skall lämna både ränta och ränta på ränta; och i den uppfattningen, herr greve och talman, ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet inledde sitt anförande med att säga, att han från början ansåg denna sak vara så självklar, att därför icke på den kungl. propositionens utarbetande nedlagts så mycken möda, som kanske eljest blivit fallet. Till denna första erinring vill jag säga, att utskottet däremot vid behandlingen av denna fråga i första hand observerade det sätt, varpå initiativet till det föreliggande förslaget uppkommit. Vi kunde nämligen i ett avseende konstatera en bestämd skillnad mellan detta förslag och vad som eljest brukar vara förhållandet. Eljest är det väl vanligen så, att anslagsbehövande institutioner och myndigheter måste flera gånger ingå till Kungl. Maj:t och utreda behovet av ett anslag till det ena eller andra ändamålet, och det är vanligen först efter upprepade sådana ansökningar, som en framställning om anslag göres från Kungl. Maj:ts sida. Här åter voro de anslagsbehövande i den gynnsamma situationen, att de blevo tillfrågade, huruvida icke efter deras mening ett anslag till ifrågavarande ändamål vore lämpligt och nyttigt; och det är icke underligt, att den »propositionen blev med enhälligt ja besvarad».

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

Men den omständigheten, att initiativet uppkommit på detta sätt och att således inga framställningar förelågo från myndigheterna ifråga, får man väl ändå tolka såsom ett bevis för att det icke föreligger något så trängande behov av anslaget, som man av herr statsrådets första anförande kunde få anledning antaga.

Den uppfattning vi fingo redan på grund av det sätt, varpå initiativet uppkommit, förstärktes ytterligare, när vi kommo till de av de olika befallningshavandena i ärendet avgivna yttrandena såväl beträffande anslagets storlek som i fråga om de ändamål, för vilka anslaget skulle användas. Den siste ärade talaren sade, att skiljaktigheterna i fråga om anslagets storlek givetvis vore motiverade av hänsyn till de olika förhållanden, som råda i de olika länen. Jag undrar dock, om man verkligen kan säga, att exempelvis länsstyrelsens i Kopparbergs län hemställan om ett anslag av 2,000 kronor står i en sådan proportion till länsstyrelsens i Gävleborgs län hemställan om ett belopp av 500 kronor, att enligt den angivna synpunkten angående de olika förhållandena ett så mycket större anslag skulle påkallas för Dalarna. Detta kan icke ens vara fallet, om man går med på Kungl. Maj:ts befallningshavandes antagande, att anslaget skulle användas till alla de i respektive länsstyrelsers yttranden angivna ändamålen. Men Kungl. Maj:t har ju därtill för sin del förklarat, att han ansåge åtskilliga av dessa angivna ändamål vara av den art, att anslag till desamma icke borde utgå. När det gäller själva ändamålen, finnes icke angiven någon bestämd gräns, som skulle kunna för riksdagen tydliggöra, i vilka fall anslaget kan och bör användas och i vilka fall så icke får bli händelsen. Kungl. Maj:t har visserligen i propositionen angivit vissa ändamål, till vilka enligt Kungl. Maj:ts mening anslaget icke bör användas. Men Kungl. Maj:t har samtidigt förklarat, att man icke kan på förhand angiva alla de fall, där ett sådant användande skall vara tillåtet. Kungl. Maj:t förutsätter således, att i en hel del fall, befallningshavanden skulle ha full frihet att pröva och där således resultatet *kan* bli olika, d. v. s. prövningen av ändamålets legitimitet hos *en* befallningshavande kan utfalla i rakt motsatt riktning till det resultat, vartill en annan länsstyrelse kommer. Detta kan väl knappast vara lämpligt. Och det är egendomligt, att statsutskottets majoritet förutsätter, att vid utfärdandet av bestämmelser om detta anslags användande skall tillses att medlen icke skola kunna anlitas för »andra fall än sådana, där kostnaderna för utredningen otvivelaktigt böra drabba statsverket», medan Kungl. Maj:t samtidigt uttryckligt förklarar i propositionen att »det icke är möjligt att på förhand angiva alla de fall där en sådan användning skall vara tillåten».

Dessutom är det ju också i ett annat hänseende, som det icke föreligger någon som helst anvisning, nämligen i fråga om de grunder, efter vilka ersättning i de olika fallen skulle utgå. Nu säger man, att det gäller så små belopp — om detta skall jag sedan nämna ett par ord — att det därför icke kan bli fråga om så stora variationer. Men när man å andra sidan hörde den siste talaren påvisa, vilka frågor som enligt hans förmenande borde på detta sätt underkastas

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

utredning, är det också uppenbart, att det kan bli fråga om ersättningsbelopp av betydlig storlek. Vid sådant förhållande är det rätt så underligt, att man är med om att åt en sådan mängd myndigheter överlåta att efter fri prövning bestämma över användningen av statsmedel till dylika ändamål.

Det hela giver i varje fall ett intryck av oklarhet beträffande dels till vilka ändamål anslaget skall användas, dels vilka belopp som, därest behovet skall tillfredsställas, faktiskt äro erforderliga, dels också om de grunder, efter vilka ersättningen i de olika fallen skall utgå.

Vad angår den omständigheten, att man nu förklarat sig nöjd med ett jämförelsevis lågt belopp — vilket alldeles icke sammanfaller med Kungl. Maj:ts befallningshavandes uttalade mening om vad som är erforderligt för att kunna täcka de föreliggande behoven — förhåller det sig därmed givetvis så, att man tänker sig, att blott motståndet är brutet, betänkligheterna från riksdagens sida övervunna och principen genomförd, man sedan skall kunna raskt fortsätta på den inslagna vägen; ty sedan bleve det ju endast fråga om i vilken mån beloppet behöver höjas. Jag vill i detta avseende meddela, att åtskilliga, som inom utskottet röstade för detta förslag, däri trodde sig finna utsikter till långt gående konsekvenser. En ledamot yttrade, att då han yrkade bifall till förslaget, detta skedde därför, att också för domkapitlen behövdes ett anslag av denna art för åtskilliga fall, där det krävdes biträde av speciell sakkunskap; och den talaren kunde helt naturligt inte tänka sig annat, än att om ett anslag nu gåves till Kungl. Maj:ts befallningshavande, ett sådant anslag på liknande skäl sedermera icke skulle kunna förvägras domkapitlen. Det torde även bli så, att de centrala ämbetsverken i vissa fall kunna på samma skäl framställa liknande anspråk. Ty även dessa verk hava ju i vissa fall att behandla och avgöra frågor, som i sig inrymma även annat än vad respektive verks speciella sakkunskap behärskar.

De utvägar, utskottsminoriteten anvisat, äro till en början, att man i fråga om större och viktigare fall skall i vidare omfattning, än hittills skett, vända sig till Kungl. Maj:t för att få anslag till erforderliga ersättningar åt sakkunniga beviljat. I sådana fall, då de ändamål, som det gäller att tillgodose, alldeles uppenbart sammanfalla med hushållningssällskapens och landstingens uppgifter, är det väl rimligt och riktigt, att dessa institutioner lämna anslag även till den förberedande utredningen. I andra fall åter kan man begära medverkan från de sakkunniga statsorganen, vilka ofta också förfoga över lokalt placerade tjänstemän, som kunna utan någon vidlyftig omgång bistå med de utredningar, som erfordras.

Egendomligt var också, att vid diskussionen inom statsutskottet man på vissa håll motiverade sin medverkan till anslagets lämnande jämväl därmed, att Kungl. Maj:t i visst fall vid prövning av en utav Kungl. Majt:s befallningshavande gjord utgift underkänt utgiftens befogenhet och förvägrat hos Kungl. Maj:t för viss utredning begärda anslag. Konsekvensen härav blir, att man egentligen avser, det

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle få tillfälle att på detta område disponera medel i sådana fall, där Kungl. Maj:t, som ju har att vidtaga en enhetlig prövning över hela linjen, icke funnit skäligt, att anslag bör utgå.

Nu påvisade herr statsrådet vissa grupper av ärenden, för vilka detta anslag lämpligen borde avses. Men i avseende å hela den första gruppen av ärenden, som han därvid berörde, förhåller det sig därmed så, att i samband med frågan om överintendentsämbetets omorganisation föreligger ett förslag om anställande av särskilda länsarkitekter, vilka skulle bliva alldeles givet sakkunniga för behandlingen av flertalet av de till nämnda grupp hörande ärendena. När så är fallet, är det då lämpligt att, innan denna organisationsfråga prövats, med hänsyn till denna grupp av ärenden bevilja ett anslag på sätt nu är föreslaget?

Med hänsyn till frågan om förorening av luft och vatten upplystes också inom utskottet, att man just för närvarande är i färd med att anordna en central institution med särskild kompetens, som skulle ha att behandla frågor av denna art. Om denna institution kommer till stånd, lämnar väl den i det avseendet vida större garantier för sakkunnig hjälp åt Kungl. Maj:ts befallningshavande, än som vinnas genom ett anlitande av den ena eller andra enskilde sakkunnige.

Jag kan verkligen icke se denna sak på annat sätt, än att det blir fråga om ett slags sekundärt kommittéväsen, anordnat landskapsvis, med Kungl. Maj:ts befallningshavande som den i varje fall inkallande och över anslagen därtill förfogande. Men det kan väl knappast vara lämpligt, att riksdagen efter den utredning, som här föreligger, går med på denna sak.

Jag ber också att få erinra om att i en annan punkt av statsutskottets utlåtande föreslås beviljandet utav ett belopp av omkring 55,000 kronor till ökad personal hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Nu kan man invända, att det är en helt annan sak, det där gäller, nämligen förstärkning av de ordinarie arbetskrafter, och icke speciella sakkunniga för behandling av vissa frågor; och riktigheten härav medgives. Men det är väl ändå så, att då befallningshavandena i så stor omfattning få ökad personal till sitt förfogande, möjliggör detta att i större grad bilda sig ett personligt och självständigt omdöme i förekommande frågor, än om personalen i övrigt är knapp. Det är väl då, tycker jag, rätt naturligt, att statsutskottet, i enlighet med sina traditioner och sin uppfattning om nödvändigheten av att mycket noga granska varje ny utgiftspost, icke borde under nuvarande situation på två punkter till Kungl. Maj:ts befallningshavande lämna så väsentligt ökade anslag, som de föreliggande båda propositionerna verkligen i sig innebära.

Jag tror således, att man får säga, att det för statsutskottets minoritet finnes tillräckligt goda skäl för att icke på den nu föreliggande utredningen och utan någon fast gräns för bestämmelserna i detta avseende hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

anhåller därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Greve Wachtmeister, Axel: Jag skall be att för min del få vitsorda behovet av ifrågavarande anslag. Herr Ekman gjorde den anmärkningen, att ersättningsgrunderna borde vara noggrant angivna, men allt detta kommer väl att ske, när de bestämmelser utfärdas, om vilka den kungl. propositionen talar, och vilka särskilt betonas i utskottets utlåtande. Allt detta kommer naturligtvis att närmare definieras. Herr Ekman gjorde även mot åtskilliga av de grupper, såsom t. ex. förorening av luft och vatten, om vilka herr statsrådet nämnde, den anmärkning, att sakkunskapen härvidlag skulle komma att erhålla permanenta institutioner, men herr Ekman glömde härvidlag, att de lokala förhållandena i alla sådana fall spela en mycket betydande roll, så att saken ej hjälpes därmed. Jag känner väl igen med avseende på det län jag representerar alla de områden, som herr statsrådet nyss uppräknat, där behov av den ifrågasatta sakkunnighetshjälpen plägar göra sig gällande. Men jag skall ej trötta kammaren med att speciellt uppräkna de fall, som förekommit i detta län. Jag vill endast erinra om, att den hänvändelse, som sker till statens organ, sker i långt större utsträckning än reservanterna tyckas anse, men detta är just ingen väg att vinna snabbare behandling av ärendena, ty var och en är sig själv närmast. Varje statsorgan sköter först sina egna åligganden, och endast om det blir någon tid över kan den begärda hjälpen lämnas. Då nu detta anslag är så litet och den nytta, som vinnes, alldeles givet är mycket stor, icke endast för K. B. utan i all synnerhet för den stora allmänheten, så anser jag, att denna lilla utgift för statsverket är väl motiverad, och ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Widell: Herr greve och talman! Då jag på avdelningen i allo anslutit mig till avdelningens hemställan om avslag på Kungl. Maj:ts förevarande framställning, så har jag ej velat underlåta att nu instämma i det yrkande, som framställts av herr Olof Jonsson. Jag skall ej förlänga debatten med att gå in på skälen för avslag. De äro så fullständigt och uttömmande framställda av två föregående talare.

Jag vill likväl visst icke bestrida, att ett anslag, sådant som de nu ifrågasatta, kan vara av stort värde för länsstyrelserna, och jag tror, att framdeles, kanske inom en ej så avlägsen framtid, bör ett sådant anslag beviljas. Men jag har den bestämda uppfattningen, att den utredning, som nu föreligger i frågan, ej är tillräcklig för att man skall kunna bifalla Kungl. Maj:ts förslag, och jag anser alldeles särskilt, att behovet av detta anslag omöjligen kan vara så trängande, att man under nuvarande förhållanden, då man på andra områden försöker att

göra de största möjliga indragningar och besparingar, skulle behöva bevilja detta anslag.

Herr greve och talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

Herr Swartz: Herr talman, mina herrar! Av betänkandet framgår det ju, att statsutskottets majoritet har på det sätt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, att ett anslag med halva det belopp, som Kungl. Maj:t begärt, har av utskottet ansetts böra ställas till Kungl. Maj:ts disposition, för att K. B. må få medel i sin hand att kunna företaga en del utredningar, som åligga K. B. i denna hans egenskap, eller som åtminstone äro synnerligen önskvärda för honom att åstadkomma.

Jag får för min del säga, att den nu förda diskussionen ger vid handen, att man väl mycket överdrivit hela denna sak, som i sig själv synes mig vara en ganska enkel och naturlig åtgärd. Det är ju tämligen klart, att det för K. B. bör vara synnerliger önskvärt att ha ett belopp av det jämförelsevis obetydliga omfång, som det här gäller, till hands för att kunna inhämta upplysningar i sådana frågor, där K. B. har att avgiva utlåtande, men där man kan behöva rådgöra med särskilda sakkunniga eller inhämta underrättelse från särskilda platser inom länet. Såsom det nu är, så är detta ju omöjligt. Det är ej meningen att ställa till K. B:s disposition belopp, som utan vidare skulle kunna användas till vilka slags utredningar som helst. Är det så, att det behöves ett större belopp för en utredning, som K. B. har att företaga, så får man naturligtvis gå in till Kungl. Maj:t med begäran. Men man kan ju ej begära, att K. B. skall för att erhålla medel till varje, om än så liten utgift, som kan vara nödvändig för införskaffande av en måhända föga kostsam, men det oaktat viktig uppgift, skall besvära Kungl. Maj:t med en framställning i saken. Då får antagligen det i stället anstå med införskaffandet av uppgiften i fråga. Jag har själv varit med så mycket i det kommunala, så mycket i styrelser och utredande församlingar och institutioner, att jag vet, att det behöves att ha ett belopp ställt till sin disposition utan att man skall för varje gång behöva gå in till sin principal och be att få det. Det underlättar högst väsentligt arbetet, och det kan med en ringa utgift verkligen åstadkommas en värdefull besparing genom utredning av ett ärende, som eljest bleve otillfredsställande belyst.

Nu har man trott, att det är meningen att på detta sätt öppna porten för K. B. att spendera statsmedel till obegränsade belopp och för snart sagt vilket ändamål som helst. Det har ju absolut ej varit meningen från Kungl. Maj:ts sida, och ändå mindre kan man väl påstå, att statsutskottet har velat inlägga i det tillstyrkande av halva beloppet, som från dess sida framgått.

Här har en talare sagt, att statsutskottet härvidlag velat

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

föreslå, att Kungl. Maj:t skulle utfärda sådana bestämmelser för användet av dessa medel, som statsrådet själv förklarat omöjliga att utfärda. Jag får uttryckligen be den ärade talaren att å ena sidan läsa igenom statsrådets yttrande och å den andra sidan statsutskottets betänkande. Jag tror, att han har yttrat sig om två olika saker. Jag är övertygad om, att statsrådet ej kan vara betänksam i fråga om utfärdandet av *sådana* bestämmelser, att därigenom skulle förhindras medlens användande i andra fall, än där kostnaden bör drabba statsverket. Annat har ej statsutskottet sagt, och jag har ej kunnat finna, att statsrådet yttrat någon betänklighet med avseende å utfärdandet av sådana bestämmelser. Däremot har statsrådet sagt, att det är omöjligt att på förhand kunna angiva, till vilka speciella ändamål dessa medel kunna komma att användas, och det vill också jag påstå vara omöjligt att göra. Därför nämligen, att K. B:s verksamhet omfattar ärenden av så mångskiftande art — och för övrigt kunna nya dyka upp. Men även dessa nya kunna avse statsändamål, och därför kan det hända, att medel, som äro givna på grund av detta anslag — om det nu blir beviljat — kunna användas för utredningar med avseende å dessa nya ärenden. Men att på förhand kunna specificera dessa fall, är ju under sådana förhållanden förhållanden omöjligt.

Nu har det från minoritetens sida sagts, att i denna fråga bör man hänvisa på två möjligheter för K. B. att reda sig utan det ifrågasatta anslaget. Den ena att ifråga om större utredningar vända sig till Kungl. Maj:t. Detta har ju utskottet varit med om, det har det ej på något sätt i sitt utlåtande motsagt. Vidare har man den möjligheten, att K. B. skulle hänvända sig till befintliga statsorgan för sådana utredningar. I händelse man med sakkunniga statsorgan menar sådana, som skulle få just med dessa ärendens vidare handläggning att göra, så är det naturligtvis både olämpligt och, som jag föreställer mig, omöjligt för K. B. att begära hjälp från dessa statsorgan för den utredningsverksamhet, som åligger K. B. Och de övriga statsorgan, som kunna finnas, äro, såvitt jag vet, i allmänhet icke skyldiga att utan ersättning ställa sig en anmodan från K. B:s sida i dessa avseenden till efterrättelse. Men finnes det sådana, så är det ju mycket bra, att de kunna anlitas, om t. ex. K. B. kan honorera dem med ett dagtraktamente eller med en reseersättning, och något annat är ju ej här meningen.

Här har nu av herr Widell framhållits, att han för sin del har den uppfattningen, att det är mycket sannolikt, att K. B. behöver ett sådant här anslag, men herr Widell anser utredningen därom vara otillräcklig. Ja, jag vet verkligen ej, vilka fordringar han har på utredning av ett anslag av den här beskaffenheten för att den skall kunna anses vara tillräcklig. Jag för min del anser det vara tillräckligt, att behovet är konstaterat och erkänt, och när det erkännes från en i statsförvaltningen så erfaren person som herr Widell själv, så är det ju klart, att

det behovet ej kan förnekas. — Vad utredningen angår så skulle den gå ut på att noggrant specificera, i vilka fall K. B. skulle få använda medel av den här beskaffenheten. Detta är, som sagt, efter min uppfattning omöjligt.

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

Så har det framhållits, att tiden ej är inne för ett sådant anslag nu, då man överallt skall spara. Ja, det får jag för min del säga, att det finnes också anslag, som befordra sparsamhet med statens medel, och för min del anser jag, att detta mycket väl kan komma att så verka på grund av den möjlighet, som det ger K. B. att kunna penetrera och utreda en del frågor.

Med avseende å själva behovet har det framhållits, att det föreligger förslag från kommitterade om tillsättande av länsarkitekter och om åtgärder mot bl. a. förorening av luft och vatten. Ja, det är nog riktigt, och jag skulle vilja säga, att särskilt med avseende å dessa länsarkitekter är jag mycket hoppfull och anser, att det skulle vara synnerligen önskligt, att dylika komme att anställas, men först och främst är det tämligen långt mellan ett förslag, som är avgivet av en kommitté, och ett beslut, som skall fattas av riksdagen. Det gäller med avseende å båda dessa frågor och kanske ej minst med avseende å frågan om förorening av luft och vatten. Under tiden behöves det nog i alla fall utredningar av denna beskaffenhet.

För det andra skulle jag vilja säga, att jag ej kan finna, att ett anslag av denna beskaffenhet och detta omfång, varom här är fråga, skall kunna på något sätt tagas till intäkt för att hindra anställandet av länsarkitekter, om förslag därom kommer att framläggas, så att om det förslaget kommer att efter prövning befinnas vara grundat på för staten riktiga skäl kan jag ej tro annat, än att det behovet kommer att tillfredsställas, och detta kommer så mycket hellre att ske för den händelse man beviljar ett sådant anslag, som detta, varigenom det är erkänt, att K. B. behöver medel för att verkställa utredningar på det ena eller andra området. Om man då får det behovet tillfredsställt på bästa sätt genom anställande av länsarkitekter inom det område, som de kunna behärska, så kommer det i alla fall att finnas så många andra områden, som vi här ha hört exempel på, varest det behöves utredningar av K. B., och för vilka K. B. behöver ha medel, så att de 12,000 kronorna, som här föreslås för alla länen tillsammans, sannerligen icke kan vara ett för högt tilltaget belopp.

I vilket fall som helst finnes det möjlighet kvar för riksdagen att, om den finner, att någon prutning kan ske i samband med beviljandet av arvode åt länsarkitekter, företaga en dylik. Riksdagen har i sin hand att alldeles självständigt bestämma, hur mycket som för detta ändamål bör avses, och bestämmelserna härom komma utan tvivel att preciseras på det sätt, att anslaget ej får avses för andra fall än sådana, där staten ovillkorligen bör vidkännas kostnaden. Och slutligen finnes det en institution, som heter kammarrätten, och vars revisorer med största

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna. (Forts.)

glädje komme att slå ned på en möjlig oriktig användning av detta anslag.

Jag kan ej se annat, än att detta är ett anslag, som ej kan medföra annat än för staten lyckliga resultat. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Greve Spens: Jag har begärt ordet i anledning av herr C. G. Ekmans anförande. Han har sedermera blivit bemött i de flesta avseenden, men ej i alla. Jag ber att få yttra några ord i anledning av den del av hans anförande, i avseende varå han ännu ej blivit bemött.

Han befarade, att om K. B. finge den begärda rätten att anlita tekniskt biträde med utredningar mot ersättning, så skulle även domkapitlen och de centrala ämbetsverken inkomma till Kungl. Maj:t med liknande framställningar. Häremot vill jag erinra, att ämbetsverken och domkapitlen icke hava var för för sig så mångskiftande ärenden som K. B. att handlägga samt att de därför lättare kunna inom sig inrymma sakkunniga. Ämbetsverken här i Stockholm och deras tjänstemän hava även möjlighet att rådgöra med varandra och de kunna på denna väg erhålla erforderliga upplysningar. Sålunda är det rätt stor skillnad i förevarande fall mellan ämbetsverken och K. B. Jag anser, att det av utskottet tillstyrkta anslaget skulle fylla ett känt praktiskt behov och hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman sade vidare, att det ej vore ett så trängande behov av det här anslaget, då initiativet utgått direkt från Kungl. Maj:t utan att framställning gjorts av K. B. Jag vill med anledning därav meddela, att vid flerfaldiga tillfällen har det inom den länsstyrelse, som jag tillhör, yppat sig ett mycket stort behov av ett sådant anslag, varom nu är fråga. Jag skall be att få nämna ett par grupper av ärenden, som ej förut blivit berörda, i vilka det synnerligen ofta förefinnes behov av utredning av sådana sakkunniga, som här äro ifrågasatta. En sådan grupp är tekniska frågor rörande vägar och broar samt deras underhåll. Sådana ärenden inkomma till länsstyrelserna i mängd genom ansökningar eller besvär över vägsyners och vägstämmors beslut. Önskvärt är då, att man kan vända sig till en i orten bosatt väg- och vattenbyggnadsofficer eller annan tekniskt sakkunnig och anmoda honom att resa ut och se på vägen eller bron och sedan yttra sig. Väg- och vattenbyggnadsofficerarna äro ju som bekant i sin statstjänst hänvisade till att utföra förrättningar mot ersättning, och de äro således ej pliktiga att utan ersättning tillhandagå K. B. i förevarande fall; framför allt äro de ej pliktiga att företaga resor. En annan grupp är byggnads- och stadsplaneärenden, vilka inkomma till K. B. genom besvär över eller underställande av byggnadsnämnders eller andra kommunala myndigheters beslut och vilka skola prövas av K. B. Sådana ärenden inkomma i stor mängd från stä-

der, köpingar och municipalsamhällen inom länen. Då är det ju synnerligen önskligt, att man kan anlita stadsarkitekten eller stadsingenjören i residensstaden eller en fullt sakkunnig byggmästare. Därigenom kan man mycket ofta få ärendet in på riktig bog.

Anslag för sakkunniga till biträde vid utredningar hos länsstyrelserna.

Jag ber, herr talman, att få tillstyrka utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på föreliggande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle avslå utskottest hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i punkten 13 av sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag som innefattas i den vid punkten avgivna reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;
Nej — 50.

Punkterna 9—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Ang. arvoden till extra länsnotarier m. m.

I anslutning till vad Kungl. Maj:t i punkt 14 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen, hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att riksdagen måtte från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda reservationsanslaget till arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m., nu 213,000 kronor, med 55,000 kronor eller till 268,000 kronor.

Herr Hallberg: Under denna punkt har utskottet hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts förslag angående ökning av anslaget

Ang. arvoden till extra länsnotarier m. m. (Forts.)

till arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och andra extra biträden hos länsstyrelserna, men utskottet tillägger, att utskottet förutsätter, att en ytterligare utredning inom departementet verkställes, innan fördelningen av anslaget mellan de olika länsstyrelserna äger rum. Det är angående denna utredning och fördelning, som jag ber att få yttra några ord.

Vid den kungl. propositionen i ämnet är fogad en promemoria, avgiven av tillkallade sakkunniga, som haft att sammanfatta de särskilda länsstyrelsernas framställningar om anslag för ifrågavarande ändamål samt att däröver uttala sitt omdöme. Såvitt promemorian angår Malmöhus län och länsstyrelses därstädes framställning, förhåller det sig så, att länsstyrelsen ifrågasatt anställande av en extra länsnotarie och en extra länsbokhållare och för behovet av dessa tjänster anfört vissa skäl, men olyckligtvis, får jag säga, ty det hade varit obehövligt, har länsstyrelsen tillagt, att behovet att dessa tjänster särskilt gjort sig gällande under de senare åren, då landssekreteraren och landskamreraren större eller mindre del av året varit av allmänt uppdrag hindrade att sköta sin tjänst. Detta tillägg ha föranlett dessa sakkunniga, som haft att liksom medelst fjärrsynskonst skönja, vad för den ena eller andra länsstyrelsen är behövligt av arbetskrafter, till det uttalande, att behovet av de ifrågasatta tjänsterna icke synes vara av de ordinarie förhållandena eller av vad länsstyrelsen till stöd för sin framställning i övrigt anfört alldeles obestridligt. Visserligen vilja de sakkunniga icke förneka, att Malmöhus län är ett synnerligen svårskött län, men det är att märka, säga de, att där finnas redan tre ordinarie länsnotarier och tre ordinarie länsbokhållare; och om än vid andra vida mindre arbetstyngda länsstyrelser finnes lika många tjänstemän i denna tjänstegrad, så är det dock så, att den ena av dem är extra och att man kan fordra mera arbetsprestationer av en ordinarie än av en extra. Nu tror jag för min del, att denna mycket teoretiska teori är mycket omtvistlig. Jag är åtminstone icke i tillfälle att kunna konstatera dess riktighet. De sakkunniga hålla alltså före, att anslaget åt en extra länsnotarie och en extra länsbokhållare bör beviljas, men endast tills vidare, så länge det förhållandet fortfar, att landskamreraren och landssekreteraren äro av allmänt uppdrag mer eller mindre hindrade att sköta sina tjänster.

Nu är det emellertid så, att behovet av dessa extra tjänster icke är endast tillfälligt utan i hög grad permanent. Vid bedömandet av en länsstyrelses arbetsbörda böra naturligtvis länets folkmängd och antal behandlade mål väsentligt komma i beaktande, och hur härmed förhåller sig framgår av följande mycket kortfattade tablå.

	Folkmängd år 1914	Antalet mål år 1914
Stockholms stad[1]	382,085	30,157[2]
Stockholms län	225,787	21,083

[1]) Avser år 1913.
[2]) Avser ärenden hos överståthållarämbetets kansli 12,416
samt hos poliskammaren 17,741

Ang. arvoden till extra länsnotarier m. m. (Forts.)

	Folkmängd år 1914	Antalet mål år 1914
Uppsala län	131,751	11,922
Södermanlands län	183,450	12,677
Östergötlands län	299,561	19,651
Jönköpings län	218,063	15,461
Kronobergs län	156,863	10,533
Kalmar län	227,529	15,919
Gottlands län	55,525	3,989
Blekinge län	150,499	10,442
Kristianstads län	234,554	14,173
Malmöhus län	472,968	32,198
Hallands län	147,015	9,715
Göteborgs och Bohus län	400,668	27,369
Älvsborgs län	292,888	18,345
Skaraborgs län	241,129	12,042
Värmlands län	260,327	21,484
Örebro län	211,808	10,933
Västmanlands län	161,092	13,864
Kopparbergs län	241,183	18,962
Gävleborgs län	258,955	18,734
Västernorrlands län	258,683	17,845
Jämtlands län	122,902	12,772
Västerbottens län	168,378	12,332
Norrbottens län	171,759	14,898

Denna tablå har stt intresse så tillvida, som länsstyrelsernas arbetsredogörelser numera icke i tryck offentliggöras. Jag skall be att få framhålla några siffror därur. Skillnaden i mål varierar t. ex. från Gottlands län från 3,900, jag säger det i runda tal, till Malmöhus län 32,000 och litet till. Invånarantalet i Gottland är 55,000 och i Malmöhus län nära 473,000. Dessa siffror torde ju tala sitt bestämda språk. Om jag jämför Malmöhus län beträffande avgjorda mål med överståthållarämbetet — jag medger, att jämförelsen är svår att göra, emedan arbetet i överståthållarämbetet är något olika lagt — så visar det sig, att överståthållarämbetets mål hos överståthållarämbetets kansli, som något så när motsvara landskansliets bestyr, utgöra 12,416, under det att målen på landskansliet i Malmöhus län utgöra 13,967. Detta allt för år 1914. När man nu besinnar den synnerligen ansenliga personal, varöver överståthållarämbetet förfogar, torde det vara uppenbart, att man i Malmöhus län kan behöva litet mer arbetskraft. Men jag kan ju lägga till, att Malmöhus län räknar 243 socknar, 8 städer, 2 köpingar och ett stort antal mindre municipalsamhällen. Ser jag vidare, huru det

Ang. arvoden till extra länsnotarier m. m. (Forts.)

förhåller sig med det för en stor arbetsbörda så mångbesjungna Stockholms län, så visar detta ett antal mål av 21,083. Således omkring 11,000 mindre än Malmöhus. Man invänder måhända, att arbetsredogörelser kunna uppgöras på flerahanda sätt och vara missvisande. Jag kan emellertid betyga, att i Malmöhus län man lägger sig vinn om att arbetsredogörelsen göres så korrekt som möjligt och att den snarare upptager för få än för många mål.

Men även andra faktorer böra komma i betraktande! Ett rikt pulserande liv — Malmöhus län intager i detta avseende ett framstående rum — måste i hög grad engagera länsstyrelsen, och den av förhållandena betingade intensiteten och brådskan slita mera tjänstemännens krafter, än när arbetet kan bedrivas i normalt tempo. Jag vill icke trötta med att exemplifiera denna intensitet utan endast erinra, att åtskilliga ärenden och bestyr vila på länsstyrelsen i Malmöhus län, vilka icke, eller åtminstone i ringa grad, förekomma i andra län. Jag nämner exempelvis länets egenskap av genomfartslän för utlandstrafiken, som föranleder, att större delen av kriminellt åtkomna eller nödställda personer på väg från eller till utlandet skall passera länsstyrelsen i Malmöhus län och där på lämpligt sätt behandlas och omhändertagas. Förhör i dylika ärenden förekomma dagligen, stundom i tiotal.

Men vidare. Man säger, att en arbetsbörda är stor, men man bör skilja mellan en tung och en skrymmande arbetsbörda. Den senare behöver icke alltid vara tung. Med andra ord, det beror helt enkelt på, hur arbetsfördelningen är ordnad, och härvidlag råder nog i de skilda länen ett stort kaos. Göromål, som i en länsstyrelse skötas av en jurist, tillkomma i ett annat län en tjänsteman utan juridisk bildning. I en länsstyrelse består en länsnotaries huvudsakliga arbete i att sköta värnpliktsmålen och böters förvandling. I en annan sysselsättes länsnotarien med skrivande av resolutioner angående rättighet till försäljning av öl och andra farliga vätskor. för att icke tala om landssekreteraren i det lilla länet, som med egen hand sitter och klistrar på stämplar på utgående expeditioner, sköter korrekturläsning och dylika småbestyr. På det sättet går det naturligtvis för sig att för de juridiskt bildade skapa en skrymmande arbetsbörda, men den behöver icke vara tung. Denna synpunkt har tydligen icke kommit i betraktande vid de sakkunnigas skärskådande av spörsmålet, möjligen därför, att de sakkunniga representera miniatyrlän, där man har rätt liten kännedom om vad som tilldrar sig hos en mera arbetsbelastad länsstyrelse. I Malmöhus län sysselsättas de skolade biträdena endast med det, som har avseende på ren juridik eller eljest kan vara av särskild vikt. Frågan om överkvalificerad arbetskraft har där genom förhållandenas tvingande nödvändighet löst sig själv, men trots det att dessa juridiskt bildade tjänstemäns arbete alltså är tämligen renodlat, kan man naturligtvis icke belasta dem hur mycket som helst, och att i Malmöhus län gränsen är nådd, det vågar jag bestämt påstå. Jag vill dessutom erinra om nödvändigheten av, att ärenden, som anförtros länsnotarierna och länsbokhållarna, framläggas för avdelningscheferna i så

Ang. arvoden till extra länsnotarier m. m. (Forts.)

bearbetat skick som möjligt, emedan det är för dem själva alldeles omöjligt att så grundligt penetrera ärendena, som deras pliktkänsla eljest skulle bjuda. Jag är övertygad om att en undersökning om huru hos de särskilda länsstyrelserna arbetsfördelningen, såvitt de juridiskt bildade krafterna angår, är ordnad skall vara ägnad att skapa mera rättvisa än som nu förefinnes beträffande fördelningen av anslag till avlöning av extra länsnotarier och länsbokhållare.

Ja, det har i viss mån bjudit mig emot, herr talman, att tala i egen sak, som det i viss mån här är, men då jag i allt fall har ansett mig böra taga till orda, så är det därför, att jag ansett frågan i hög grad gälla det allmänna. Frånsett det människoplågeri, som ligger däri, att man pålägger större börda, än som skuldrorna kunna bära — en synpunkt, som nu för tiden måhända icke betyder så mycket, när det gäller tjänstemän — kan det omöjligen vara i det allmännas intresse, att det mångskiftande arbete, som påvilar länsstyrelsen, lider i kvalité, emedan tillräckliga krafter icke tillhandahållas, och i Malmöhus län är situationen stundom fullkomligt förtvivlad.

Jag har med mitt yttrande endast avsett att framhålla önskvärdheten av, att de synpunkter, för vilka jag sökt giva uttryck, måtte komma under övervägande vid ifrågavarande anslags fördelning.

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 15—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till väganläggningar m. m.

Punkten 28.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 40) av herr *H. Fahlén* m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 63) av herr *C. J. Öberg* m. fl., hade föreslagits, att riksdagen måtte för år 1917 anslå ett belopp av 100,000 kronor att användas till anläggande av enklare vägar inom Västernorrlands län på de villkor och bestämmelser, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Vidare hade herrar *N. G. Åkerlindh* och *A. Mossberg* i en inom andra kammaren väckt motion (nr 152) hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, huruvida och under vilka villkor statsanslag kunde beviljas till sådana enskilda vägar i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län, som kunde väntas i en snar framtid bliva till allmänt underhåll indelade, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Anslag till väganläggningar m. m. (Forts.)

Utskottet hade i förevarande punkt på anförda skäl hemställt,

a) att herr Fahléns m. fl. och herr Öbergs m. fl. ovanberörda motioner icke måtte av riksdagen bifallas; samt

b) att jämväl herrar Åkerlindhs och Mossbergs förenämnda motion icke måtte vinna riksdagens bifall.

Vid nu föredragna punkt hade reservation avgivits av herr *S. H. Kvarnzelius*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen med bifall till herrar Fahléns m. fl. och Öbergs m. fl. ovanberörda motioner måtte på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 100,000 kronor att användas till anläggande av enklare vägar inom Västernorrlands län på de villkor och bestämmesler, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva;

b) att — — — — — icke måtte vinna riksdagens bifall.

Herr Fahlén: Det är ju mycket beklagligt att nödgas konstatera, att statsutskottet jämväl i år funnit anledning avstyrka min med fleras motion rörande anslag till anläggning av enklare vägar i Västernorrlands län. En liten ljusning är dock att utskottets utlåtande beledsagas av en reservation av låt vara endast en ledamot, och det ger mig anledning att djärvas för det första yttra mig i saken och för det andra att sluta med ett yrkande om bifall till reservationen.

Statsutskottets motivering för sitt avslagsyrkande är ju i väsentliga, för att icke säga i alla delar fullständigt i överensstämmelse med föregående års.

Det ena skälet är, att man icke bör belasta budgeten under nuvarande situation. Det är ett förhållande, varom jag tillät mig sistlidet år yttra, detta måste tillmätas stor betydelse och att jag då böjde mig för det skälet. Emellertid synas förhållandena ha utvecklat sig sålunda, att riksdagen icke har så synnerligen stora betänkligheter att belasta budgeten med anslag för ändamål, som icke synas mig mera behjärtansvärda än det nu ifrågavarande. Det är klart, att under sådana förhållanden detta skäl icke kan obetingat godkännas.

Det andra skälet, som utskottet åberopar, är hänvisning till den nu arbetande vägkommissionen. Det förekom också i fjol. Beträffande detta skäl vill jag endast säga, att det synes icke vara av så synnerligen stor betydelse, vid det förhållandet att riksdagen sedan åtskilliga år beviljat liknande anslag för andra norrländska län, vilka i fråga om vägförhållanden synas mig i huvudsakligaste mån vara att jämföra med Västernorrlands län. De erfarenheter, som man haft utav gagnet av dessa anslag, och de erfarenheter, man har om så tillkomna vägar, äro nog sådana, att envar, som är förtrogen med sådana förhållanden, skall erkänna, att dessa vägar äro över förväntan goda och sannolikt icke kunna inom samma kostnadsram genom vägkommissionens väntade utlåtande bliva synnerligen bättre. Jag ber ytterligare att få fästa uppmärksamheten därpå, att under sistlidet års riksdag en motionär i andra kammaren vid sin motion

fogade en utredning rörande vägförhållandena i ifrågavarande län, grundad på en särskild utredning på föranstaltande av länets landsting och gjord genom dess vägkommitté, vilken utredning utvisar, att de nuvarande behoven utav väganläggningar inom länet för den närmaste tioårsperioden skulle belöpa sig till en kostnad av icke mindre än omkring 12 miljoner kronor. Därmed bör det vara ganska tydligt ådagalagt, att det här av motionärerna framhållna behovet verkligen är i hög grad till finnandes, och jag tror icke, att någon, som känner till förhållandena, skall djärvas att förneka det. Det är ett behov, som enligt min, mina medmotionärers och många andras mening är synnerligen viktigt. Det är av denna anledning som jag icke kan tillmäta avgörande betydelse åt de avslagsskäl, som här föreligga. Jag tillåter mig att yrka bifall till reservationen.

Anslag till väganläggningar m. m. (Forts.)

Herr Jonsson, Olof: Herr talman, mina herrar! Utan att i år närmare ingå på någon vederläggning av den siste talarens uppfattning ber jag att på de skäl, som i utskottets betänkande äro anförda, få yrka bifall tilll utskottets förslag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 29—40.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41.

Ang. anstalt för sinnessjuka vid Hälsingborg.

I en inom första kammaren väckt motion (nr 41) hade herr *G. H. von Koch* hemställt, att riksdagen ville besluta att anhålla, att Kungl. Maj:t till nästa riksdag täcktes framlägga förslag till en för 800 sinnessjuka avsedd anstalt vid Hälsingborg.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda grunder hemställt, att herr von Kochs förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr von Koch: Herr talman, mina herrar! Det finns som bekant två sätt att avstyrka en motion. Det ena är att fullständigt avvisa den tanke eller det syfte, som ligger bakom motionen, och det andra är att formellt avstyrka motionen, men i motiveringen yttra sig på sådant sätt att i själva verket motionens syfte främjas. Då

Ang. anstalt för sinnessjuka vid Hälsingborg. (Forts.)

statsutskottet icke ansett sig kunna biträda min motion, är jag åtminstone tillfredsställd med att utskottet har valt den senare utvägen och sålunda, som herrarna finna av motiveringen, dels uttalat sig för anstaltens behövlighet, dels föreslagit att det hinder som en föregående riksdag uppställt för frågans snabba lösning måtte undanröjas.

Som herrarna finna av handlingarna, är det en gammal fråga, som nu föreligger till behandling. Redan i den utredning om hospitalsväsendets ordnande här i landet, som framlades 1902, var detta sydsvenska hospital påtänkt och det antogs, att man skulle kunnat uppföra detsamma till omkring år 1912. Emellertid har hela planens genomförande blivit fördröjt och därför ansåg sig Svenska fattigvårdsförbundet 1911 böra ingå till Kungl. Maj:t med en anhållan, att det sydsvenska hospitalet måtte så snart som möjligt komma till stånd. Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att verkställa en utredning i frågan, och den 8 juli 1914 hade man kommit så långt, att medicinalstyrelsen anhöll om bemyndigande att uppgöra ritningar och kostnadsberäkningar för ett hospital på 800 sängar, beläget nära Hälsingborg. Om allt gått sin gilla gång, hade denna fråga förelagts 1915 års riksdag, och arbetet hade tagit sin början kanske för ett år sedan. Emellertid kom det en fnurra på tråden och det på grund av riksdagens beslut 1913. I samband med beslutet om Strängnäs' hospitals uppförande beslöt nämligen riksdagen, att det skulle utredas, om icke hospitalen, som hittills byggts för omkring 800 platser, lämpligen borde göras väsentligt mycket större för att kostnaderna skulle kunna förminskas. Då erfarenheter rörande dylika betydligt större hospital ej föreligga från vårt land, ansåg Kungl. Maj:t nödvändigt att en utländsk studieresa företogs för att studera sådana större anstalter. Det kan tyckas vara en jämförelsevis enkel sak att göra en sådan utredning, men för den som är inne i dessa frågor är det klart, att en sådan utredning är tidsödande och kräver mycket arbete, uppgörande av ritningar, kostnadsberäkningar o. s. v. Det var tydligt, att såsom saken utvecklat sig skulle frågan om Hälsingborgsanstalten draga ut på tiden högst väsentligt. Det var därför min avsikt med motionen att försöka få undanröjt det hinder, som riksdagen lagt i vägen för planens hastiga realiserande. Det var ett hinder nästan omöjligt att övervinna enligt min tanke utan riksdagens medverkan på grund av rådande krigsförhållanden, ty jag framhöll i min motion och jag fasthåller därvid, att det är nästan otänkbart att nu företaga en sådan studieresa. Nu har utskottet påstått, att »några större svårigheter icke torde förefinnas för beredande åt vederbörande sakkunniga av tillstånd att besöka utländska sinnessjukvårdsanstalter». Och det är naturligtvis klart, det säger sig nästan självt, att icke är det svårt att få *tillstånd* att besöka dessa anstalter, men det finnes andra hinder i vägen som utskottet, tror jag, fullständigt förbisett. För det första är det icke så lätt under nuvarande förhållanden att göra en studieresa, i synnerhet som den borde utsträckas såväl till England som till Amerika,

Ang. anstalt för sinnessjuka vid Hälsingborg. (Forts.)

där dessa stora anstalter om 2.000 platser nått sin största utveckling. Jag har egen erfarenhet av den saken, då jag under kriget besökt såväl Tyskland som England och Frankrike och vet, hur stor svårigheten är att resa i dessa länder. Men detta är icke det väsentliga; härtill kommer att det över huvud taget är ett mycket litet tacknämligt uppdrag att under dessa tider studera sådana här tekniska detaljer i de krigförande länderna. Som herrarna förstå äro dessa anstalter nu ställda i en helt annan ställning än under normala fredliga förhållanden. Till en början är personalen högst väsentligt inskränkt. Man har naturligtvis använt sig av en del av de läkare och den sjukskötarpersonal, som varit tillgängliga å hospitalen, i och för krigets ändamål, och vidare är antagligt — och det är fullkomligt säkert åtminstone vad Tyskland beträffar — att matförhållandena och åtskilligt annat äro högst väsentligt annorlunda ordnade nu än under normala tider. Jag håller därför före, att en undersökning av utländska sinnessjukvårdsanstalter för närvarande vore tämligen betydelselös, emedan man icke skulle komma till verklig klarhet om hur dessa anstalter äro ordnade under normala förhållanden.

Jag hemställer ock till herrarna, om det är lämpligt att under nuvarande krig, då nationerna äro invecklade i kamp på liv och död, besvära vederbörande anstalters tjänstemän med förfrågningar om detaljer på sinnessjukvårdens område. Säkerligen har man andra saker och mycket viktigare att tänka på för ögonblicket.

Jag ber ock att få tillägga, att jag såväl före väckandet av min motion som även efter det utskottets utlåtande kommit mig till handa, förhört mig hos sakkunniga i denna fråga, och det tyckes råda ganska allmänt den uppfattningen, att en sådan utredning icke nu lämpligen kan företagas.

Jag vill även nämna, att de verkligt sakkunniga på detta område hysa den uppfattningen, så vitt jag kan förstå, att det icke är önskligt att man utvidgar hospitalens omfattning till ett så stort antal personer, som varit ifrågasatt, utan att den normalstorlek man kommit till hittills här i landet är den för vårt land lämpligaste.

Jag hade hoppats, att utskottet skulle hava behjärtat mina synpunkter i denna fråga och tillstyrkt min motion. När emellertid så icke har varit fallet och då jag sålunda har ringa förhoppning om att riksdagen vill säga sitt ord i saken definitivt, har jag ingenting annat att göra än att rikta en vördsam vädjan till statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet att behjärta denna fråga och få den framförd till nästa års riksdag. Med kännedom om det intresse för olika sociala arbetsgrenar, som herr statsrådet förut har visat, hyser jag en livlig förhoppning om att även på detta område hans initiativkraft och intresse skall göra sig gällande.

Jag tillåter mig emellertid i detta sammanhang yttra ett par ord om vår nuvarande sinnessjukvård. Och jag vill då säga, att man kan som en paradox uttala, att vår sinnessjukvård visserligen står på höjden av de flesta länders, men samtidigt hava de sinnessjuka det synnerligen dåligt ställt på grund av den oerhörda

Ang. anstalt för sinnessjuka vid Hälsingborg. (Forts.)

platsbristen, för närvarande uppgående till omkring 3,400 platser enligt statsverkspropositionen. Det är icke endast min egen uppfattning, att så är förhållandet, utan jag kan i detta avseende stödja mig på en auktoritet, nämligen på överinspektören för sinnessjukvården, som i sin i dagarna utkommande berättelse uttalat sig om det nuvarande tillståndet på sinnessjukvårdens område på följande sätt, som jag tror vara lämpligt att vid detta tillfälle återgiva. Han skriver härom följande: Det torde utan överdrift kunna sägas, att sinnessjukvården i Sverige, i vad den gäller statens hospital (och några större städers sinnessjukhus), är fullt jämförlig med sinnessjukvården i vilket kulturland som helst, men i ett annat hänseende, nämligen därutinnan att *så stor del av vårt lands sinnessjuka av platsbrist icke kunna komma i åtnjutande av denna goda vård*, är vårt land mycket efterblivet på ifrågavarande områden. Då man känner hur otillfredsställande kommunernas sinnessjukvård (bortsett från några större städer) i allmänhet är, får man av ovanstående tablå — av vilken ju framgår, att *sinnessjuka under åratal, ja bortåt ett decennium, kunna få vänta på inträde på hospital* — en god föreställning om, huru illa ordnad sinnessjukvården i vårt land till en stor del ännu är.

Jag vill rekommendera de herrar, som intressera sig för frågan, att taga del av den tabell, som är bifogad berättelsen och vari visas huru stort antal personer, som fem, sex, ända till tio år vänta på inträde på våra hospital.

Jag ber, herr talman, att få tillägga ett par ord ur min egen erfarenhet. Jag har under de senaste tio åren kanske mer än de flesta berest vår svenska landsbygd, alla delar av vårt land, och studerat våra sociala förhållanden i ganska stor utsträckning. Den uppfattning jag därvid kommit till är, att av alla de sociala missförhållanden vi klaga över finnes intet så skriande och där snara åtgärder behöva vidtagas som i fråga om sinnessjukvården. Jag vill säga — jag är ingen vän av starka ord och jag vill icke vädja till herrarnas känsla alltför mycket — men det är ett lidande som är oerhört för alla dessa stackars människor, som förgäves klappa på hospitalens portar och som måste på grund av platsbristen försmäkta på fattiggårdarna eller vårdas i hemmen. Det är ett lidande, som kunnat förebyggas, om staten i tid ordnat denna angelägenhet. Och det är en ur samhällssynpunkt mycket betänklig sak, att personer på grund av platsbrist icke beredas tillfälle att återvinna sin hälsa. De äro i regel dömda att försämras och förfalla i allt djupare slöhet. Här är verkligen fara i dröjsmål med att ordna denna viktiga sociala angelägenhet. Vi måste komma så långt som i Tyskland och flera andra länder, där alla personer som hava behov av anstaltsvård för sinnessjukdom ock kunna komma i åtnjutande av densamma.

Jag har, herr talman, vid detta tillfälle velat meddela kammaren mina erfarenheter på detta område, och jag är övertygad, att om kammarens ledamöter i allmänhet hade sett en tiondel av de förskräckliga och olyckliga fall, som jag under mina resor fått

taga del av, skulle kammaren med betydligt större intresse än vad som varit fallet under senare åren försökt få denna fråga tillfredsställande löst.

Ang. anstalt för sinnessjuka vid Hälsingbosg. (Forts.)

Jag skall, herr talman, icke göra något försök att förmå kammaren att mot ett enhälligt utskott bifalla min motion, ehuru jag har en känsla av att det kanske även för första kammarens räkning hade kunnat vara lyckligt, om kammaren gått med på den hemställan jag gjort.

Jag skall inskränka mig till sist att uttala den livliga förhoppning, att förslaget om Hälsingborgsanstalten såsom en begynnelse till frågans lösning måtte föreläggas nästinstundande riksdag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 42—45.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46.

Anslag till ett spetälskesjukhus i Dalarna.

I punkt 41 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att — under villkor att för ändamålet kostnadsfritt av landsting, kommuner eller enskilda tillhandahölles ett Korsnäs sågverksaktiebolag tillhörigt, i Hemus by av Mora socken beläget område, enligt uppgift innehållande 25,8 kappland åker, 1 tunnland 19,1 kappland skog samt 5 tunnland 27,2 kappland impedimenter — för uppförande å nämnda område av ett spetälskesjukhus bevilja ett anslag av 81,020 kronor samt därav på extra stat för år 1917 anvisa 40,000 kronor.

Utskottet hade i förevarande punkt på anförda grunder hemställt, att riksdagen måtte för uppförande av ett spetälskesjukhus i Dalarna på extra stat för år 1917 anvisa 40,000 kronor.

Beträffande utskottets motivering hade reservation avgivits av herr *Pers*, vilken ansett, att motiveringen bort hava viss ändrad, av reservanten föreslagen lydelse.

Herr Pers: Jag har biträtt utskottet i det slut, vartill utskottet kommit, men utskottet har icke funnit den förebragta utredningen så tillfredsställande att den kunnat godkännas av utskottet.

I fråga om vattnet tror jag, att om medicinalstyrelsen får utredningen om hand, den skall hava ganska lätt att visa, att vattenförhållandena äro tillfredsställande på den ifrågasatta byggnadsplatsen. Österdalälven går på ena sidan och Hemulån på den andra och befolkningen i den närmaste trakten har lätt för att finna vatten i nedsatta borrbrunnar, så att jag tror

Anslag till ett spetälskesjukhus i Dalarna. (Forts.)

icke att det kommer att möta svårigheter. Vidare har under de senaste veckorna anlagts ledningar för ljus och kraft över området, så att detta är lätt att erhålla.

Emellertid har utskottet uttalat sig positivt på ett par punkter, som jag icke kan vara med om och ifråga om vilka jag särskilt lägger vikt på att få ett uttalande i protokollet, som går i en annan riktning. Utskottet har nämligen förordat utredning angående sjukhuspaviljongens uppförande i två våningar. Det förslag, som föreligger, är en envåningsbyggnad med en frontespisanordning på mitten. Jag tror, att ett trähus är i många avseenden att föredraga i en våning. Eldsäkerheten är för dessa sjuklingar att beakta och även i fråga om de sjukas skötsel bör det vara bekvämare att hava byggnaden i en våning. Men det är dock en annan synpunkt, som är i lika mån avgörande för mig. Den ifrågasatta byggnadsplatsen är en hög sandplatå, som ligger så till, att byggnaden kommer att bliva synlig över hela detta viktiga område, och det bör tagas en alldeles särskild hänsyn till att icke ett estetiskt störande statens hus uppföres på platsen. Jag hoppas, att även den sidan av saken må bliva beaktad i den vidare utredningen.

Vidare har utskottet förordat den förändringen, att betjäningens bostäder skulle förläggas i själva sjukhuset. Det skulle ock vara lämpligt ur besparingssynpunkt. Emellertid är denna sjukvård av en så egenartad natur, att man icke kan förtänka betjäningen, om den skulle finna det motbjudande att inhysas i samma hus som de sjuka. När icke kostnaderna äro väsentligt stora, bör man unna betjäningen den trevnad, som ligger i att hava en stuga för sig själv utan att behöva inhysas i samma hus som de sjuka. Olägenheten med en sådan anordning bliver ock, att det kan bli svårt att erhålla god personal för sjukhusets betjäning.

Jag skall be att få tillägga, att jag i min reservation pekat på förefintligheten av behov av verkstadsutrymme. Det är nämligen så, att många av dessa sjuka äro arbetsdugliga i rätt hög grad. De få vistas där kanske under årtionden av sitt liv och det bör ordnas så, att de kunna sysselsättas med någon handaslöjd av ett eller annat slag. Jag har tagit en anstalt av detta slag i Norge, i Bergen, i betraktande och där är träslöjd införd i ganska stor utsträckning, med vilket de internerade sysselsättas, och jag tror att det i hög grad kommer att bidraga till att livet där skall flyta lättare, än om man icke har tillgång till sådan sysselsättning.

I fråga om centraluppvärmning kan det vara skäl som tala för att det inrättas en sådan; men till vad jag har anfört i min motion vill jag säga, att det är många av dessa äldre beklagansvärda, som komma att inhysas i en sådan anstalt, vilka skulle hava stor trevnad av att en spis eller eldstad funnes i rummet. Man är van vid detta i bygderna, och under de långa vinterdagarna komma dessa eldstäder att saknas i mycket hög grad. Jag

Anslag till ett spetälskesjukhus i Dalarna. (Forts.)

tror, att utredningen bör taga i betraktande även den synpunkten.

Emellertid vill jag uttala min glädje över att frågan kommit så långt, att den kan bli föremål för positivt beslut, och jag vill tillika uttala den förhoppningen, att när den nästa år förelägges riksdagen den då må vara åtföljd också av förslag till understöd åt de internerades familjer, något som icke nu varit nödvändigt, men som är utrett.

Jag ber att få yrka bifall till min reservation i fråga om motiveringen.

Herr Ekelund: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren hörde, hade herr Pers intet avvikande yrkande att göra i fråga om klämmen, utan yrkade han bifall till utskottets kläm oförändrad. I fråga om motiveringen däremot har herr Pers framställt yrkande på antagande av den utav honom föreslagna. Ser man emellertid närmare på den av herr Pers föreslagna motiveringen, finner man att vad utskottet föreslagit mycket nära överensstämmer med vad herr Pers själv har föreslagit. Det är nämligen så, att herr Pers har betonat att vad som skall vara av behovet påkallat att särskilt beakta är frågan om den föreslagna byggnadens uppvärmning. I detta avseende har herr Pers framhållit önskvärdheten av att frågan om uppvärmning av byggnaden medelst kakelugnar skall särskilt bliva föremål för utredning. Men det är just vad utskottet självt föreslår. Utskottet säger nämligen i sitt förslag till motivering: »Vid denna ytterligare utredning, torde jämväl böra tagas i övervägande, om icke byggnadskostnaderna kunde än vidare nedbringas, exempelvis därigenom att ett billigare system för centraluppvärmning användes, därest icke överintendentsämbetets förslag att anordna kakelugnar antages.» Det är således alldeles detsamma som herr Pers begär, och överensstämmer det alldeles med vad även utskottet anser böra komma under utredning.

Vidare har herr Pers framhållit, att särskilt borde undersökas behovet av verkstadsutrymme. Ja, det har utskottet icke särskilt yttrat sig om, men skälet därtill är att utskottet har ansett att i det förslag, som nu förelegat, är tilltaget ett så stort utrymme till s. k. dagrum, att för de sjuka som skulle kunna sysselsättas med någon sorts slöjdarbete eller annat sådant arbete, som de sjuka skulle kunna utföra, funnes tillräckligt utrymme i dessa rum. Vid det förhållandet har utskottet ansett, att denna sak icke särskilt behövde påpekas.

Jag kan icke finna, att herr Pers har anfört något förhållande, som icke med nödvändighet bör komma under undersökning vid den utredning av frågan, som utskottet har framhållit såsom önskvärd. Utskottet har ju uttalat, att utskottet anser en förnyad utredning vara nödvändig och kan därför icke tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i den form, vari det nu föreligger.

Då jag tar för givet att en förnyad utredning kommer till

Anslag till ett spetälskesjukhus i Dalarna. (Forts.)

stånd och att vid denna utredning alla de omständigheter som av utskottet påpekats, vilka också överensstämma med vad herr Pers har framhållit, måste komma under särskilt beaktande, kan jag icke finna något skäl för att bifalla herr Pers reservation, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag till motivering.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å förevarande punkt, förutom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, endast yrkats, att vad utskottet hemställt skulle bifallas.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Vidare yttrade herr talmannen, att i avseende å motiveringen vore yrkat, dels att vad utskottet yttrat skulle godkännas, dels ock, av herr *Pers*, att utskottets yttrande skulle godkännas med den ändring, som föreslagits i hans vid punkten avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 47—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7,30 e. m.

Punkterna 56—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59.

Lades till handlingarna.

Punkterna 60—63.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 64—70.

Lades till handlingarna.

Punkterna 71—87.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 88.

Lades till handlingarna.

Punkterna 89—93.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94.

Lades till handlingarna.

Punkterna 95—100.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 1 och 3 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksboksslutsbyrå, och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålderstillägg åt aktuarien i statistiska centralbyrån J. A. Carlson,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om anläggande av järnväg från norra stambanan till Kapellskär m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda utlåtande, nr 49, i anledning av väckta motioner om anslag till anläggande av en statsbana från lämplig anknytningspunkt å norra stambanan invid Stockholm till Kapellskär m. m.

I två likalydande, till statsutskottet remitterade motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 38, av herr *A. Bellinder* m. fl. samt den andra inom andra kammaren, nr 72, av herr *E. Åkerlund* m. fl. hade föreslagits,

att riksdagen ville för sin del besluta, att en normalspårig statsbana skulle anläggas från någon lämplig anknytningspunkt å norra stambanan invid Stockholm fram till Kapellskär i Rådmansö socken med bibana till Norrtälje och med tillhörande provisoriska kajer för sjöfartsförbindelsen och övriga härför erforderliga hamnanordningar vid Kapellskär,

att för järnvägsarbetets utförande skulle i huvudsak lända till efterrättelse de utstakningsritningar och den plan, som år 1914 härför blivit av järnvägsstyrelsen upprättad med undantag dock för *dels* sträckan mellan stambanan och Angarn, *dels* den mellan Riala och Håtö å Rådmansöviken fallande delen,

att genom förnyad utredning skulle utrönas, om icke banan på förutnämnda sträcka borde framdragas från Angarn förbi Näsby direkt till Järva eller Tomteboda station å stambanan,

Om anläggande av järnväg från norra stambanan till Kapellskär m. m. (Forts.)

att utredning borde verkställas, om banan på delen Riala—Håtö icke lämpligen kunde framdragas från Riala norrut över sundet väster om Väsbysjön till sjön Limmarens södra strand och därifrån till Håtö,

att grenbanan från Limmaren till Norrtälje skulle utföras i tillämpliga delar efter den plan, som legat till grund för den numera förfallna koncessionen å Kapellskärsbanans bibana Penningby—Norrtälje,

att utredning snarast borde ske om grenbanans fortsättning som statsbana norrut från Norrtälje till Väddö,

att arbetet skulle påbörjas, så snart erforderliga medel för detta ändamål vore anskaffade, samt med största skyndsamhet bedrivas,

att mark, tillräcklig jämväl för huvudbanans framtida utvidgning med ett dubbelspår, i vanlig ordning skulle förvärvas,

att för ändamålet skulle anvisas ett belopp av 12 miljoner kronor att utgå med 3 miljoner för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att, så fort medel härför blivit tillgängliga, förskjuta vad som kunde erfordras för arbetets påbörjande redan 1916.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade grunder hemställt, att ifrågavarande motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Bellinder: Herr talman, mina herrar! Det trafikproblem, som avhandlas i föreliggande motion, är enligt mitt förmenande ett av de viktigaste, som vi hava att dryfta under nuvarande tid. Jag går så långt, att det är det största näst frågan om Inlandsbanan. Jag grundar detta mitt omdöme på den betydelse Kapellskärsbanan, om den kommer till stånd, får för vårt försvarsväsen, vår handel, vår industri och vår sjöfart. Detta företags beskaffenhet, betydelse, nytta och behövlighet vitsordas av alla de myndigheter som blivit rådfrågade angående byggandet av Kapellskärsbanan. Sålunda har detta företags åstadkommande förordats av generalstabschefen, Konungens befallningshavande, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, Norrtälje stadsfullmäktige, styrelsen för svenska föreningen i Petrograd m. fl. och icke minst av en stor del utav landets förnämsta representanter för handel, industri och sjöfart i ett upprop av den 20 jan. 1914.

Det är därför beklagligt att denna viktiga fråga, som så tränger till sin lösning, icke heller vid denna riksdag synes komma till avgörande. Då motion om denna banas byggande väcktes vid 1914 års riksdag och då vid den första av det årets riksdagar icke behandlades men återkom även vid den andra, så avstyrkte statsutskottet banans byggande på det skäl, att det av järnvägsstyrelsen infordrade utlåtandet icke hade hunnit bliva färdigt. Det blev emellertid snart färdigt och utgöres av en promemoria av den 14 juli 1914, inlämnad till chefen för kungl. civildepartementet. Då uttalade statsutskottet den förmodan, att sedan

detta utlåtande blivit färdigt, Kungl. Maj:t skulle framlägga förslag till följande riksdag om banans byggande, d. v. s. till 1915 års riksdag. Något sådant förslag har emellertid icke framkommit, och då vi motionärer fortfarande anse, att denna frågas lösning är av utomordentlig vikt för vårt land, hava vi icke tvekat att framkomma med motion om densamma även i år.

Om anläggande av järnväg från norra stambanan till Kapellskär m. m. (Forts.)

Det skäl man då hade i statsutskottet att avstyrka motionen, nämligen att utlåtande icke förelåg från kungl. järnvägsstyrelsen, förefinnes ju icke nu. Nu har man ett annat skäl, nämligen att de kommitterade, som skola utreda frågan om förbindelse mellan Sverige å ena sidan samt Finland och Ryssland å den andra sidan, icke hava inkommit med sitt utlåtande, men det nämnes i statsutskottets utlåtande, att denna utredning snart är färdig.

Det synes oss, som om statsutskottet just icke ansett denna fråga vara tillräckligt viktig för att underkastas en grundligare prövning. Det är dock så, att liksom vi i våra internationella trafikförbindelser hava utsträckt våra järnvägslinjer icke blott västerut utan även söderut, vi också behöva komma fram till den östligaste punkten gent emot Åland, Finland och Ryssland, detta, som jag påpekat, icke minst ur försvarets synpunkt. Det är av vikt att på denna utsatta yttersta kust trupper och krigsmateriel på en statsbana kan, om behov därav inträder, hastigt förflyttas dit upp. Vidare är det så, att man har ställt i utsikt, särskilt efter krigets slut, mycket livliga handelsförbindelser mellan Sverige å ena sidan samt Finland och Ryssland å den andra. För att dessa förhoppningar om en utvidgad handel med Finland och Ryssland skola gå i fullbordan, är det ju av vikt att våra trafikförhållanden ordnas på ett lämpligt sätt.

Nu har här framhållits av statsutskottet, att liksom man för närvarande håller på att ordna förbindelserna västerut, med England, behöver också förbindelsen österut, med Ryssland, ordnas, innan denna banas byggande kan på allvar ifrågasättas. Det är väl dock så, att första villkoret, förutsättningen för dessa förbindelser är, att ifrågavarande bana finnes, till vars ändpunkter västerut och österut förbindelserna skola anknyta sig.

Jag har ju nu icke något yrkande att göra, utan jag och mina medmotionärer få finna oss i den dom, som statsutskottet har fällt över vår motion. Utskottet säger på ett ställe i sitt utlåtande: »Det är uppenbart, att för motionärerna det lokala trafikbehovets tillgodoseende genom anläggandet av en statsbana till Kapellskär blott varit av underordnat intresse, medan huvudsyftet för dem varit åstadkommandet av en förbättrad förbindelse med Finland och Ryssland samt anordnandet av en transitoled mellan dessa båda länder och England. Det är ock från denna huvudsynpunkt som förslaget enligt utskottets uppfattning bör bedömas.»

Ja, jag ber att få nämna, att det är samma åsikt, som vi motionärer hava i denna fråga, och vi känna oss därför alldeles

Om anläggande av järnväg från norra stambanan till Kapellskär m. m. (Forts.)

oberörda av de lokaltvister, som rörande denna fråga förekommit i ortstidningar och även i broschyrer. Dessa lokaltvister röra oss icke. Vi hava blott intresse av att denna bana skall från närheten av Stockholm på lämpligaste, billigaste och genaste väg byggas fram till Kapellskär. För det ändamål vi vilja vinna blir den summa det här gäller, en 10—12 miljoner, överkomlig, om vi tänka på de oerhörda framtidsperspektiv som kunna öppna sig, då denna förbindelse blir en verklighet. Vi minnas alla hurusom, då förbindelsen mellan Trälleborg och Sassnitz sattes i fråga, många ställde sig ganska skeptiska, trodde att det skulle bliva bortkastade pengar, att trafiken skulle bliva rätt minimal. Även om många nu hava den åsikten med avseende å här föreslagna trafikled, hoppas jag, att verkligheten kommer att visa samma resultat med avseende å den här projekterade förbindelsen, som inträffade med avseende å nyssnämnda förbindelsen mellan Sverige och Tyskland.

Jag kan därför blott uttala den livliga önskan, att, då frågan är mycket trängande, den åtminstone icke måtte uppskjutas längre än till nästa riksdag, och det vore mycket önskvärt, att regeringen till den riksdagen måtte finna sig föranlåten att lägga fram proposition i ämnet.

Jag har, herr talman, som jag förut sagt, intet yrkande att göra.

Herr Cavalli: Det kan synas strida emot gammalt bruk här i kammaren att, då en motionär vid behandlingen av hans avstyrkta motion icke gör något yrkande, man likväl uppträder emot motionen. Men jag ber om överseende med att jag bryter emot detta bud, och jag hoppas jag skall kunna bjuda något skäl, varför jag icke tyst kunnat åhöra den parentation, som nu hållits över motionen i fråga.

Den ärade talaren, huvudmotionären i denna fråga, berörde alla sidor utom en enda, och den skall jag hålla mig något vid — det var den statsfinansiella sidan av saken.

Motionärerna säga i sin motion, att för landets industri och handel är det av allra största intresse att det inkomstbringande företaget förverkligas.

Trots den krigs- och kristid, som råder i världen, har man i vårt land, där vi hittills åtminstone lyckligtvis blivit bevarade från krigets olyckor, alldeles otroligt gott om pengar, då det gäller ekonomiskt fördelaktiga företag. Herrarna se varje vecka, kan jag säga, att nya företag starta, att gamla företag utvidgas och omändras, allt med investerande i företagen av miljoner och åter miljoner. Det vill då verkligen förefalla, som om, ifall här vore ett så lyckligt sätt att placera pengar, som motionären ifrågasätter, kapital sannerligen icke skulle kunna fattas. Men man är, bevars, ädelmodig: man vill unna det åt staten! Jag undrar, om man icke här kan se ett nytt bevis på den kända satsen, att om ett företag går väl, vilja nog de enskilda behålla det, men inträffar motsatsen, ja, då kan man skänka det åt staten.

Om anläggande av järnväg från norra stambanan till Kapellskär m. m. (Forts.)

Den ärade motionären förbigick, att järnvägsstyrelsen uttalat sig även om den finansiella sidan av saken; och den dom järnvägsstyrelsen fäller över Kapellskärsbanan såsom en lokalbana torde vara tillräcklig förklaring till att man icke, av finansiella skäl, skrider till företagets förverkligande.

Den ärade talaren framhöll, att man icke kunde vänta med anläggningen av denna järnväg; den behövdes nödvändigt. Men det kräves för byggandet av en järnväg pengar; och det är frågan om deras anskaffande det ytterst gäller. Nu har jag icke förbisett, att de ärade motionärerna tänka på den saken också. De säga i sin motion, att de finna »det vara antagligt, att statsverket skall kunna påräkna att utan svårighet, och på kort tid, erhålla fullteknat ett för ifrågavarande ändamål upplagt inhemskt lån». Enligt järnvägsstyrelsens uträkning skulle det härför behövas 12 miljoner kronor, därest hamnanläggningarna skola utföras i inskränkt omfång. Motionärerna säga, att man utan svårighet och på kort tid kan få ett statslån teknat. Jag kan då icke förutsätta någonting annat än att, när motionärerna göra ett sådant uttalande, de sitta inne med kännedom om var man kan erhålla medlen och på vilket sätt de skola framlockas. Jag skulle särskilt verkligen vilja lägga riksdagens valmän för utseende av riksgäldsfullmäktige på hjärtat att icke försumma att tillgodogöra sig denna sakkunskap, denna kännedom om förhållandena, som den nuvarande verkställande och inför riksdagen ansvariga myndigheten icke känner till. Detta borde gå så mycket lättare, som platser, såsom känt är, bland fullmäktige i riksgäldskontoret nu äro lediga.

Herr Bellinder: Det är sant, att järnvägsstyrelsen påstår, att Kapellskärsbanan, byggd och trafikerad som lokalbana, icke skulle täcka sina egna driftkostnader. Järnvägsstyrelsen har dock på sin tid tillstyrkt banans utförande som enskild bana och torde således då ej haft denna uppfattning om trafikkostnaderna, ty i så fall borde banans byggande ju hava avstyrkts.

Järnvägsstyrelsens promemoria grundar sig på bland annat ett påstående, att som lokalbana skulle den cirka 80 kilometer långa Kapellskärsbanan icke giva större inkomst än 309,400 kronor, d. v. s. cirka 3,800 kronor per kilometer eller cirka 10 kronor per dag och bankilometer. Enligt svensk järnvägsstatistik för år 1913 äro motsvarande inkomster för andra normalspåriga banor i regel 3 à 4 gånger så stora, till och med för Rimbobanan, som alltid klagar över små inkomster, uppgick den för år 1913 till 27 kr. 66 öre. Medeltal för statsbanan var 51 kr. 75 öre, för Nynäsbanan 30 kr. 6 öre och för andra enskilda järnvägar 28 kr. 66 öre. Likaså är märkligt, att järnvägsstyrelsen i sina kalkyler intager inkomster av Kapellskärsbanetrafik för allenast den lilla banbiten Tureberg—Stockholm med 48,000 kronor per år, men alls intet för den övriga sträckan av statsbanan, där denna trafik skall fortsätta, exempelvis Stockholm—Göteborg.

Vad sedan beträffar den sista ärade talarens yttrande om svårig-

Om anläggande av järnväg från norra stambanan till Kapellskär m. m. (Forts.)

heten att genom statslån uppbringa de medel, som kunde fordras för banans byggande, tror jag, att man i mycket osäkrare framtidsföretag satt in både det beloppet och mera till. Det kan ju hända, att det icke alltid då man lämnar lån blir en lyckad spekulation, men det skulle åtminstone i detta fall icke vara bortkastade pengar, det skulle för dem som tecknade pengar för ett sådant statslån alltid kvarstå det medvetandet att ha gagnat en stor fosterländsk sak.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets den 1 och 3 innevarande april bordlagda utlåtande, nr 22, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ny avlöningsstat för tjänstemännen vid Tumba pappersbruk, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ifrågasatt utvidgning av riksbankens verksamhet.

Föredrogs ånyo bankoutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda utlåtande, nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utvidgning av riksbankens verksamhet.

I en inom andra kammaren av herr *O. F. Bogren* väckt, till bankoutskottet hänvisad motion nr 7 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utreda, om och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet borde utökas för att bättre än hittills kunna gagna allmänheten och staten samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att förevarande motion II: 7 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Wickman, Hellberg* i Lycksele, *Kristensson, Jonsson* i Gumboda och *Edbom,* vilka på däri framlagda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utreda, om och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet kunde utökas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Herr Wickman: Herr talman, mina herrar! Som synes av utskottets betänkande, har jag i likhet med några kamrater från andra kammaren avgivit en reservation i samma syfte som motionären i sin hemställan om en utredning av frågan. Jag skall icke inlåta mig på ämnet i någon vidare mån än att helt kort yrka bifall till reservationen.

Ifrågsatt utvidgning av riksbankens verksamhet. (Forts.)

Herr Hedenstierna: Då den föregående talaren icke hade någon särskild motivering att anföra för sitt yrkande om bifall till reservationen, torde jag kunna inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med **övervägande ja besvarad.**

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 1 och 3 innevarande april bordlagda utlåtande, nr 23, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av § 1 i lagen den 16 oktober 1914 om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete.

Lagutskottet hade till behandling förehaft två till utskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 4, inom första kammaren av herr *Gullberg*, och nr 8, inom andra kammaren av herr *Liljedahl*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av § 1 i lagen den 16 oktober 1914 om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete, att densamma måtte erhålla följande lydelse:

§ 1.

Värnpliktig, som är lagstadd eller annorledes i annans, vare sig enskild eller allmän tjänst anställd, må ej skiljas från anställningen i anledning därav, att han har att fullgöra i värnpliktslagen stadgad övning eller mobiliseringsövning, som kan varda i särskild lag föreskriven. Vad nu är sagt gälle dock ej, där den värnpliktige vid anställandet avsiktligt bibragt husbonden eller arbetsgivaren en oriktig uppfattning om sina värnpliktsförhållanden.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville, i anledning av förevarande motioner, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under övervägande under vilka förutsättningar sådan ändring skulle kunna vidtagas i § 1 av lagen den 16 oktober 1914 om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete, att dels värnpliktig tillkommande rätt att efter fullgjord vapenövning återfå sin anställning utsträcktes att gälla även för det fall, att vapenövningens längd överstege sextio dagar, och dels i lagtexten tydligt angåves, att med »annans tjänst» jämväl finge förstås anställning i statens eller kommunens tjänst, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av denna utredning kunde föranledas.

Reservation hade avgivits av herrar *Petersson* i Lidingö villastad och *K. Larsson*, greve *Spens* samt herr *von Sydow*, vilka ansett,

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. (Forts.)

att utskottet bort hemställa, att herrar Gullbergs och Liljedahls förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr Larsson, Knut: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag står som reservant vid utskottets betänkande, ber jag få säga några ord.

Lagen av den 16 oktober 1914 beviljar värnpliktig, som fullgör repetitionsövningar etc. intill 60 dagars längd, rätt att få återtagas i tjänst, som han förut innehaft. Härom är ingenting att säga, ty det är väl alltid vid en högre ålder, som den värnpliktige förutsättes vara mera hemmastadd i ett arbete i allmänhet. Nu avser emellertid detta skrivelseförslag, att denna utfästelse för arbetsgivaren att återtaga honom i arbetet skall gälla även för rekrytmöte och utbildningsmöte, till exempel för underbefäl, upp till 500 dagar. Det är detta, som jag tror vore betänkligt, om så blev fallet. Om man tänker på en arbetare i en ålder ända upp till 18 år, så är ju arbetstiden för honom inskränkt. Är han 19 till 20 år fullgör han sin värnplikt genom rekrytskolan, en skola för utbildning i vapnens bruk. Då det kan inträffa att han endast helt kort tid förut haft arbete till exempel i en fabrik och genom rekrytskola kan vara borta från sin plats ända upp till 500 dagar och sålunda arbetsgivaren måste anskaffa vikarie under denna tid, och denne vikarie sedermera efter att ha innehaft platsen så länge och kanske blivit skickligare än den andre i arbetet, anser jag, att detta bleve mycket svårt och orättvist för en sådan ung arbetare, som inträtt på denna plats såsom vikarie. Det vore ju mer orättvist mot honom än mot den yngre, som kanske blott varit en helt kort tid på denna plats, att bliva avskedad. Det är därför, herr talman, som jag icke kan anse, att en sådan utfästelse kan vara lämplig. Dessutom vet man icke, om den värnpliktige, när han återkommer efter dessa 500 dagar, vill ha tillbaka sin tjänst, och då har det kanske varit mycket trassel under tiden med uppehållandet av denna plats. Dessutom, då det är fråga om en så pass låg ålder, torde den värnpliktige alltid kunna få arbete, om han vill ha det, på ett annat ställe, ifall det icke skulle passa sig på det första stället, och vid den befattning han förut innehaft. En ung pojke, som varit på ett ställe under hela sin tid, lär i vanligaste fall kunna få arbete utan någon lag om den saken.

På dessa skäl får jag, herr talman, yrka avslag å skrivelseförslaget.

Herr Stärner: Herr talman, mina herrar! Det var egentligen överraskande, att i lagutskottet en reservation i denna fråga framkom, ty vid behandlingen av frågan gjorde sig icke på något starkare sätt gällande den synpunkt, som här av reservanterna framförts.

Förslaget innebär, som herrarna torde hava beaktat, dels att den värnpliktig tillkommande rätten att efter fullgjord vapenövning återfå sin anställning skulle utsträckas till att gälla även för det fall, att värnplikten överstiger 60 dagar, dels att genom

denna skrivelse en utredning skulle vinnas och ett förtydligande i lagtexten åstadkommas, att med »annans tjänst» jämväl skulle förstås anställning i statens eller kommunens tjänst.

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. (Forts.)

Dessa frågor hava förut varit föremål för riksdagens behandling många gånger, såsom vi känna till, och principen att utbildning till rikets försvar skulle så att säga både *lösa* och *skydda* andra förpliktelser för arbetsdagarna har blivit fastställd i svensk lag. Redan från gamla tider, från 1833, har, såsom det relateras i utskottsutlåtandet, denna princip kommit till uttryck genom bestämmelserna i tjänstehjonsstadgan, där det heter, att tjänstehjon utan hinder av husbonde skulle ha rätt och skyldighet att inställa sig till tjänstgöring i och för vapenövning. 1860 stadgades ytterligare, att tjänstehjon eller lärling skulle vara berättigad till frihet från tjänst under högst 8 veckor för vapenövning, med rätt att återgå i tjänst efter denna tid. År 1912, när utvidgning av värnpliktsövningarna ägde rum, bestämdes ytterligare regleringar av dessa förhållanden, då riksdagen hemställde om vidtagande av åtgärder för de värnpliktiges skyddande mot förlust av innehavda anställningar på grund av inkallelse till tjänstgöring. Då uttalade sig riksdagen för en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t skulle taga i övervägande, huruvida icke åtgärder borde vidtagas, i syfte att i statens tjänst eller vid dess arbetsföretag mer eller mindre fast anställda värnpliktige måtte kunna skyddas mot att i följd av utkallandet till värnpliktens fullgörande förlora sina anställningar.

Slutligen kom 1914 i samband med nya härordningen nytt förslag i detta hänseende och bestämmelser, som genom av riksdagen vidtagna jämkningar den 16 oktober 1914 blevo lag i ämnet. Enligt denna lag får värnpliktig icke skiljas från anställning i anledning därav, att han fullgör i värnpliktslagen stadgade vapenövningar om högst 60 dagar eller mobiliseringsövningar. I den kungliga proposition, som låg till grund för denna lag, uttalades följande: »Med dessa förändringar följer ett ökat behov att, i den mån det låter sig göra, skydda den i tjänst eller arbete anställde värnpliktige mot de ekonomiska missförhållanden, som för honom kunde föranledas, därigenom att arbetsgivaren på grund av värnpliktens fullgörande skilde honom från anställningen. Särskilt gäller detta om de i tiden senare övningarna. Ju äldre den värnpliktige är, desto större sannolikhet finnes för att han bildat familj och att det härigenom är för honom mera kännbart att gå miste om sin anställning.» Och man ansåg även att i fråga om de tidigare värnpliktsövningarna bördan av ökningen skulle kännas tyngre, om därmed även skulle följa den risk, som kunde ligga i, att den värnpliktige skildes från sin tjänst.

Härav framgår, att man alltid erkänt den principen, att, så långt möjligt eller lämpligt kan vara, värnpliktig skall skyddas från att på grund av, att han fullgör sin medborgerliga plikt,

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. Forts.)

berövas sin bärgning och utkomst, genom att han avlägsnas från en tjänst, som han innehaft och skött oförvitligt. Men lagstiftningen har ju icke tagit steget fullt ut, så att den följt med de beslutade utvidgningarna av värnpliktstiden, utan ständigt begränsat sig till vad man ansett vara liksom det minimum, som skulle vara lämpligt och nödvändigt att framför allt upprätthålla såsom ett skydd för de värnpliktige.

Nu avses att sträcka ut lagen till att gälla även de längre värnpliktsövningarna och i följd därav skapa ett fullständigt skydd för de värnpliktige. Detta har utskottet, som sagt, vid behandlingen av frågan ansett vara ett rimligt krav, vilket mer och mer framträtt och vilket icke heller kunde anses stå i alltför svårt motsatsförhållande till de förpliktelser, som även en arbetsgivare kan hava att åtaga sig, när det är fråga om uppoffringar för rikets försvar. Därför har ock utskottet funnit, att det nu vore lämpligt att begära en omredigering och ändrade bestämmelser i den nya värnpliktslagen i detta hänseende.

Den anmärkning, som egentligen varit den huvudsakliga, att lagen är för ny, för att man redan nu skulle börja tumma på densamma, har icke utskottet ansett giltig. Det är ju snarare vanligt, att man förbiser åtskilligt vid nya lagars tillkomst och under den första tiden av dessa lagars tillämpning får sikte på sådana förbiseenden, som kunna påkalla rättelse. Här är verkligen ett sådant fall, där man inför omständigheterna måste gå till en återprövning, huruvida icke lagen borde utsträckas till att i vidsträcktare omfattning bereda skydd åt de värnpliktige, än den nuvarande lagen, med sin begränsning i detta avseende, gör.

Det har visserligen icke med någon styrka av den siste talaren, reservanten, gjorts gällande, att det kan vara något viktigt specifikt arbetsgivareintresse, som här skulle trädas för nära, men det är klart, att om någon bärande synpunkt kan tänkas mot förändringen, skulle det väl just vara vad herr Knut Larsson nu berört, nämligen olägenheterna för en *arbetsgivare* att vara nödsakad att återtaga en värnpliktig i sin tjänst, när han skall vara ute så länge, som här är fråga om. Men vid behandlingen av denna sak inom utskottet har man särskilt noga tänkt efter och undersökt, hur det kunde ställa sig i berörda hänseende, särskilt inom industrierna, och kommit till den bestämda uppfattningen, att inom industrierna i regel *icke* råder någon större svårighet att skaffa ersättare för de där anställda. Kanske i något enstaka fall för viss yrkesutövning sådant kan tänkas, men, som sagt, dylika olägenheter måste man anse, att arbetsgivaren bör underkasta sig lika väl, som det alltid blir ekonomiska uppoffringar för arbetstagaren. Inom yrkena råda liknande förhållanden, så att några större svårigheter där icke torde vara till finnandes. Och i fråga om jordbruket, som vi också tänkt på, torde icke några avgörande svårigheter förefin-

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. (Forts.)

nas för att kunna upprätthålla den princip, som här angivits i lagstiftningen och som jag tycker är alldeles riktig.

Men klart är, att spörsmålet är vidsträckt, det tangerar områden och berör förhållanden, som icke lagutskottet kunnat vara i tillfälle att i varje detalj noga pröva. Därför har utskottet icke heller nasett sig böra föreslå någon ändring på rak arm av lagen, utan begärt en framställning till Kungl. Maj:t. Med den sympatiska ståndpunkt till själva principfrågan, Kungl. Maj:t tidigare intagit, var utskottet övertygat, att Kungl. Maj:t med sitt varma försvarsintresse också skulle ägna denna fråga en så grundlig undersökning som möjligt och komma till det bästa resultat. Ty därom voro vi fullkomligt övertygade, att icke kunde det verka till skada, utan mera till gagn, för försvaret och försvarsintresset samt motverka försvarsledan — om jag får använda det uttrycket — hos de breda lagren, om vi, när vi i detta fall skola lagstifta, verkligen taga hänsyn till de ekonomiska svårigheter, vari åtskilliga personer utkastas genom att bliva kommenderade till värnpliktstjänstgöring utan säkerhet att få återgå till sitt förutvarande arbete. Ett dylikt lösslitande från fast anställning måste också vara ägnat att på många av de unga männen verka rent av demoraliserande, varpå exempel icke saknas. Men däremot kan det vara rimligt, att en viss minimitid för den föregående anställningen hos en arbetsgivare fastställes för att nämnda rätt skulle vara odisputabel för en arbetstagare. Och i fråga om kravet på lagens förändring i förstnämnda hänseende, något som regeringen tidigare föreslagit, nämligen att dessa bestämmelser skulle gälla alla i statens eller kommunens tjänst varande, förmenade vi i utskottet, att detta icke borde möta några svårigheter. Detta borde snarare vara en given sak, då på detta sätt såväl staten som kommunerna skulle komma att framstå såsom lämpliga förebilder vad beträffar förpliktelser gent emot den levande värnkraften, som vi fordra så mycket av, när det gäller uppoffringar för rikets försvar.

Oaktat den röst, som här höjts mot denna sak, vill jag också tro, att riksdagens första kammare — då vad här föreslagits icke innebär någon principförklaring av alltför stor räckvidd utan endast en hänvändelse till Kungl. Maj:t — skall visa sitt kända försvarsintresse genom att bifalla denna framställning. Detta skulle säkerligen i hög grad stärka förtroendet för försvaret och minska animositeten, där sådan finnes, hos den stora massan av folket, den levande försvarskraften. Jag går så långt i detta avseende, att jag säger, att, även om i vissa fall några enskilda arbetsgivares intressen av den omfattning och i det hänseende, som herr Larsson pekat på och jag förut berört, skulle pressas, den lagstiftande församlingen väl ändå inför dessa förhållanden får taga mera hänsyn till vad som kan vara berättigat med hänsyn till arbetstagarna, den stora massan av värnpliktsskyldiga, än till kravet från ett fåtal arbetsgivare. Dessa hava helt säkert många möjligheter att på

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. (Forts.)

olika sätt undvika och förminska de svårigheter, som kunna tänkas uppstå genom en sådan lag. Och prövningen härav har kammaren alltid till slut, även om den nu bifaller vad som här föreslagits.

På grund av vad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Greve Spens: Den ärade föregående talaren sade till en början, att han vore förvånad över, att någon reservation avgivits i detta ärende, då inom lagutskottet icke skulle framhållits den synpunkt, herr Larsson här nyss gjorde gällande. Jo, det framkom både den synpunkten och flera andra. Herr Stärner medgav även sedermera i sitt yttrande, att inom utskottet anförts ett skäl för reservanternas yrkande. Detta skäl var, att, när Kungl. Maj:t efter moget övervägande vid 1914 års riksdag framlagt förslag, som sedan antogs av riksdagen och varom lag utfärdades den 16 oktober 1914, det vore olämpligt att redan nu komma och föreslå någon ändring däruti.

Ett annat huvudskäl, som också mycket kraftigt inom utskottet framhölls av reservanterna, var, att det för närvarande pågår en undersökning i detta avseende. Denna undersökning igångsattes på grund av en riksdagens skrivelse av år 1912, däri riksdagen anhöll: »att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida icke åtgärder borde vidtagas i syfte att i statens tjänst eller vid dess arbetsföretag mer eller mindre fast anställda värnpliktiga måtte kunna skyddas mot att i följd av inkallandet till värnpliktens fullgörande förlora sina anställningar och därigenom tillskyndas skada». I motiveringen till denna skrivelse framhölls det, att riksdagen vore förvissad om, att Kungl. Maj:t skulle låta verkställa utredning i detta hänseende icke endast beträffande i statens tjänst eller arbete anställda utan även rörande sådana värnpliktiga, som vore anställda i enskild tjänst. I 1914 års statsverksproposition meddelade Kungl. Maj:t, att den undersökning, som igångsatts med anledning av nämnda riksdagsskrivelse av år 1912, ännu icke vore slutförd.

Jag skall vidare be att få yttra några ord med anledning av vad utskottet säger på ett par ställen i sitt utlåtande. Utskottet säger på sidan 7: »I industri och hantverk torde i allmänhet ej förefinnas större svårighet att skaffa fullgod vikarie för den bortavarande, och även om det i vissa fall för arbetsgivaren skulle vara en uppoffring att nödgas återtaga arbetaren, vill utskottet dock ifrågasätta, huruvida icke härvidlag kan för arbetsgivaren anses föreligga en medborgerlig skyldighet, liksom det för arbetstagaren utgör en medborgerlig plikt att underkasta sig den uppoffring, som värnpliktstjänstgöringen kan innebära.» Beträffande hantverk och många mindre industrier vill jag framhålla, att det nog ofta, på grund av den speciella yrkesskicklighet, som fordras där, är mycket svårt att ombyta arbetare på detta sätt. Och utskottets majoritet synes ej hava tänkt på,

att det i allt fall tillfogas skada mot vikarien, då han efter längre tids tjänstgöring avskedas. Han har då lika svårt att få nytt arbete som den värnpliktige har efter slutad värnpliktstjänstgöring. Detta framhölls ju också av herr Larsson.

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. (Forts.)

Vidare säger utskottet, att den frågan särskilt bör beaktas, »huruvida alla arbetsavtal böra i förevarande hänseende likställas». Utskottet tycks ha tänkt på kollektivavtal, men jag vill framhålla, att sådana avtal förutsätta individuella avtal bakom, och dessa sistnämnda avtal skulle ofta kunna bli till den värnpliktiges skada, om en lag komme till stånd av den beskaffenhet, utskottet tänkt sig. Det är alldeles givet, att arbetsgivaren ofte komme att ställa dessa avtal så, att de icke påginge under den längre värnpliktstjänstgöring, varom här är fråga. Och följden kunde också bliva, med avseende å fardag och dylikt, att den värnpliktige under längre tid före eller efter sin värnpliktstjänstgöring finge vara utan arbete. Det är sålunda, enligt reservanternas åsikt, mången gång till fördel för den värnpliktige själv, om det icke blir någon sådan ändrad lagstiftning, som utskottet föreslagit.

Herr talman! Härmed torde jag i huvudsak ha bemött, vad herr Stärner anförde. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Gullberg: Herr talman! Jag ber först att få säga, att de flesta arbetsgivare här i landet visat tillmötesgående mot den värnpliktiga ungdomen och återtagit densamma i sin tjänst, då den återvänt från vapenövningarna. Själv har jag haft mångårig anställning vid ett av landets största järnverk och vet, att de värnpliktige där aldrig nekats, vid sin återkomst, att återfå sina förut innehavda platser. Men jag har ock vid upprepade tillfällen förnummit att värnpliktige mistat mycket goda platser i det civila livet. Jag träffade för någon tid sedan en ung man, som haft anställning vid ett bankbolag, men då han återvände från vapenövningarna var platsen upptagen och han återfick den icke. Jag har här ett brev från en arbetare vid ett stort gruvbolag, han skriver, att det alltid förut varit vanligt, att en värnpliktig, som rest för att fullgöra sin värnplikt, visserligen icke fått permission men blivit lovad arbete, då han kommit tillbaka och därför icke behövt uttaga sina betyg. Men, säger han, från och med detta års ingång har en annan princip tillämpats, nämligen den, att allesamman vid avresa för fullgörande av vapenövningarna erhållit slutlikvid och sina betyg och därmed varit skilda från sina platser i bolagets tjänst. Vid förfrågan, om de kunde få arbete efter vapenövningarnas slut, har det svarats: ja, om det finns något, får ni.

Han tillägger som sin mening, och den är nog riktig, att det är upprörande, att ett av Sveriges största miljonbolag, i vilket även staten är intresserad, skall tillämpa sådana principer.

Med anledning av dessa förhållanden gick jag, vid denna riks-

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. (Forts.)

dags början, upp till militieombudsmannen och resonnerade med honom om saken. Han berättade, att även till honom en och annan kommit och klagat över att de mistat en god anställning på grund av sin värnpliktstjänst. Av vårt samtal framgick, att han icke hade något emot att åtaga sig att bliva förmedlare för dem, som mistat sina platser, men senare har han i brev till mig påpekat, att det nog behövdes en grundlagsändring, om han skall få laglig befogenhet härtill. Jag har icke velat väcka någon motion härom, förrän jag fått se lagutskottets utlåtande och riksdagens behandling av nu föreliggande motion.

Medmotionären i andra kammaren, kapten Liljedahl, med vilken jag ock samtalade i den här frågan, hade en hel del erfarenheter på detta område. Han sade att några värnpliktige, mycket duktiga pojkar, hade för honom beklagat sig över, att de, då värnpliktstiden blev slut, icke hade någon tjänst, emedan arbetsgivarne uppsagt dem från förut innehavda platser.

Det kan ju ej förnekas utan, att värnpliktsbördan blir mycket tyngre härigenom och lätt nog alstras missnöje, då de värnpliktige förlora goda platser i det civila livet, emedan de fullgöra, vad fosterlandet kräver av dem. Men om bestämmelserna på detta område bliva för stränga och om det stadgas stora skadeersättningar, så kan man ock tänka sig, att arbetsgivarne någon månad före vapenövningarnas början avskeda sina värnpliktiga arbetare, för att därigenom skydda sig för skadeståndskrav. Därför tror jag, att det är lämpligt, såsom utskottet föreslagit, att hänskjuta hela frågan till utredning av Kungl. Maj:t, på det att både den ena och den andra synpunkten må tagas under övervägande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gezelius: Herr talman! Jag har visserligen icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, men jag har sökt sätta mig in i detsamma, och då det är en fråga, som remitterats till det utskott jag tillhör, skall jag be att få säga några ord.

Det synes mig, såsom av andra talare redan framhållits, att erfarenheten gjort oss något visare på sista tiden på detta område. Jag kan icke neka till, att det för mig tett sig synnerligen otillfredsställande att en värnpliktig, som tjänstgör enligt 28 § värnpliktslagen, icke skall uti ifrågavarande hänseende vara skyddad för den olägenhet, som kan drabba honom med hänsyn till hans anställning i det civila livet. Detta ter sig så mycket anmärkningsvärdare, om man ser på särskilda fall, som inträffat ifråga om de till tjänstgöring under år 1915 inkallade värnpliktiga, av vilka de bästa uttagits till extra tjänstgöring för utbildande av halvtroppchefer och de allra bästa för utbildning till troppchefer, ett förtroende, som föranlett avsevärda inskränkningar i deras civila utkomst. Att en sådan situation icke i den

mån det är möjligt, skall vara skyddad genom lag, även om det i något avseende skulle drabba arbetsgivarne, förefaller mig vara väl värt att taga under närmare övervägande.

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. (Forts.)

Jag vill också tänka mig, att man här skulle kunna gå längre utan att kränka arbetsgivarnes berättigade intressen och utan att genom en doktrinär syn på saken i själva verket skada arbetstagarne, men i likhet med vad från annat håll sagts befarar jag, att detta skulle bliva fallet, om man försökte lösa frågan så enkelt som motionärerna här trott sig kunna föreslå. Det behöves säkerligen en utredning och en utredning, som tager spörsmålet i dess helhet under ingående behandling, så att sådana synpunkter vinna beaktande som t. ex., huruvida det kan låta sig göra att ålägga arbetsgivare att i sin tjänst återtaga värnpliktige utan avseende å den längre eller kortare tid de före vapenövningens början varit hos honom anställda. Det synes mig, såsom också utskottet framhåller, att man icke kan ställa en person, som endast haft en kortvarig anställning, i paritet med den, som under flera år haft anställning hos en arbetsgivare.

Vidare synes det mig, som om det ligger någonting i denna tanke, som påminner om vad som populärt kallas civilanställningsspörsmålet. Det står i intimt samband med den idé, att man skall söka undanrödja, att värnpliktens fullgörande mer än erforderligt är, verkar såsom en tunga — såsom sådan ter sig värnpliktstjänstgöringen otvivelaktigt för mången över hövan. Även synes man böra taga hänsyn till det vitsord, som en värnpliktig under tjänstgöringen förtjänat. Det gagnar såväl staten som även arbetsgivaren, att den värnpliktiga ungdomen under utbildningstiden gör sig förtjänt av ett gott vitsord.

Det synes mig alltså, att denna fråga är värd övervägande, och något mera begär icke utskottet. Den förklaring av lagens innebörd, varom utskottet anhållit, synes visserligen onödig, men jag skall ej av denna anledning yrka på någon ändring uti vad utskottet föreslagit, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Spens: Av herr Gezelius' yttrande skulle möjligen någon kunna få den föreställningen, att värnpliktig, som inkallas till tjänstgöring enligt 28 eller 36 §§ i värnpliktslagen, det vill säga till så kallad krigstjänstgöring, icke skulle i något fall vara berättigad att återfå sin tjänst. Jo, det får han, om tjänstgöringen icke överstiger 60 dagar, liksom i alla andra fall. För övrigt vill jag nu endast ytterligare erinra, att, såsom jag nyss nämnde, en undersökning i detta ämne pågår, vilken igångsatts av Kungl. Maj:t, på grund av riksdagsskrivelse år 1912, och det torde sålunda icke vara behövligt, att riksdagen nu ånyo skriver till Kungl. Maj:t i detta ärende.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder framställda yrkandena propo-

Ang. ändring i lagen om förbud mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. (Forts.)

sitioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt, samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;
Nej — 27.

Vid förnyad föredragning av lagutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner om ändring i instruktionen för riksdagens militieombudsman, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 3 och 4 innevarande april bordlagda utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående utgifter för kapitalökning i avseende å statens vattenfallsverk.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Herr talmannen hemställde, att som samtliga på föredragningslistan uppförda ärenden nu vore behandlade, de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den vid sammanträdets början avlämnade kungl. propositionen.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 62, i anledning av väckta motioner om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av erforderlig vedtillgång i landet m. m.;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till byggande av fiskehamnar; samt

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från kyrkoherde- och klockarboställena i Lyrestads församling.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 20, angående kostnader, som avses i § 63 regeringsformen;

nr 21, rörande ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 16 november 1863 angående allmänt kyrkomöte;

nr 22, angående ändrad lydelse av § 35 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet;

nr 23, angående ändrad lydelse av § 42 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet;

nr 24, angående ändringar i gällande kommunalförfattningar, i avsikt att bereda person, som varit i konkurstillstånd och ej, på sätt lag förmår, gitter styrka, att han är från borgenärernas krav befriad, rätt att utan hinder därav väljas till kommunala förtroendeuppdrag;

nr 25, angående förslag till lag om ändrad lydelse av § 12 i Kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd;

nr 26, angående förordning om särskilt avdrag vid 1916 års taxering till bevillning för inkomst av kapital eller arbete; samt

nr 27, angående ändrad lydelse av 27 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 m. m.

Justerades elva protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2,57 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Stockholm 1916. **Kungl. Boktryckeriet,** P. A. Norstedt & Söner. *161440*